

בנותי בני ירושלים

פוק 5
העיר הקדושה
לשלוש הדתות

כתבה ועיצבה:
תמר הירדני

בנתיבי ירושלים

פרק 5:

העיר הקדושה
לשלוש הדתות

כתבה ועיצבה: תמר הירדני

תוכן העניינים

4.....	הקדמה
5.....	מהו 'קודש'?
13	מהי 'עיר קדושה'?
15	קדושת ירושלים ביהדות
32	קדושת ירושלים בנצרות
46	קדושת ירושלים באסלאם
63	יָא לֵיל
64	סוף דבר

הקדמה

ירושלים היתה מחולקת בין ישראל לירדן במשך 19 שנה, בין 1948 ל-1967. בשנים אלו חצו גדרות תיל את העיר ולא הורשינו לבקר בעיר העתיקה ובשאר המקומות שמעבר לגבול. בימים אלה אנו חוגגים יובל שנים לאיחוד העיר במלחמת ששת הימים, ואת השמחה הגדולה על שעיר השלום סוף סוף שלמה.

חוברת זו מוקדשת לצד הרוחני והדתי של ירושלים, זה שהפך אותה לאחת הערים המרגשות בעולם. חז"ל כבר עמדו על הרוחניות המורכבת של ירושלים ואמרו (מסכתות קטנות, אבות דרבי נתן נוסחא ב' פרק מ"ח):

”עֲשֶׂרָה חֻלְקִים שֶׁל נֹי בְּעוֹלָם – תִּשְׁעָה בִּירוּשָׁלַיִם וְאַחַד בְּכָל הָעוֹלָם.

עֲשֶׂרָה חֻלְקִים שֶׁל יִסּוּרִין בְּעוֹלָם – תִּשְׁעָה בִּירוּשָׁלַיִם וְאַחַד בְּכָל הָעוֹלָם...

עֲשֶׂרָה חֻלְקִים שֶׁל חֻכְמָה בְּעוֹלָם – תִּשְׁעָה בִּירוּשָׁלַיִם וְאַחַד בְּכָל הָעוֹלָם...

עֲשֶׂרָה חֻלְקִים שֶׁל תּוֹרָה בְּעוֹלָם – תִּשְׁעָה בִּירוּשָׁלַיִם וְאַחַד בְּכָל הָעוֹלָם.”

גם אָבוּ בֶּכָר אֶלְוָאסְטִי, ששימש כדרשן הקבוע במסגד אל-אקצה במאה ה-11, עמד על ייחודה של העיר וחיבר ספר בשם ”שִׁבְחֵי יְרוּשָׁלַיִם” (בערבית: פִּצְאָאֵל בֵּית אֶלְמִקְדָּס) ובו תיאורים מאלפים של עיר הקודש.

בחוברת זו ננסה להבין מה מצאו אותם חכמים ואנשי דת בירושלים ומדוע שבחו אותה כל כך, אך לפני הכל נברר מה פירוש המושג ’קודש’ ומהי ’עיר קדושה’. בהמשך נבדוק מדוע התקדשה ירושלים בקרב הדתות הגדולות, נלמד על המסורות העתיקות שנקשרו לעיר ונכיר אחרים המקודשים לכל דת. אנו מאחלים לכם לימוד מהנה והרבה גילויים מעניינים על עיר הבירה המיוחדת שלנו.

מהו 'קודש'?

האנושות התייחדה על פני בעלי החיים ביכולתה להעניק משמעות רוחנית לדברים הפשוטים, ואכן משחר ההיסטוריה קידשו בני האדם מקומות, חפצים או אנשים.

"קודש" הוא מושג רוחני המבטא את היות הדבר הקדוש שונה, נעלה ומובדל מסביבתו. זה יכול להיות מקום, כמו

בית או עיר; זה יכול להיות חפץ, כמו תכשיט או ספר; זה יכול להיות אדם או חיה; וזה יכול גם להיות זמן המובדל ומקודש משאר הזמנים.

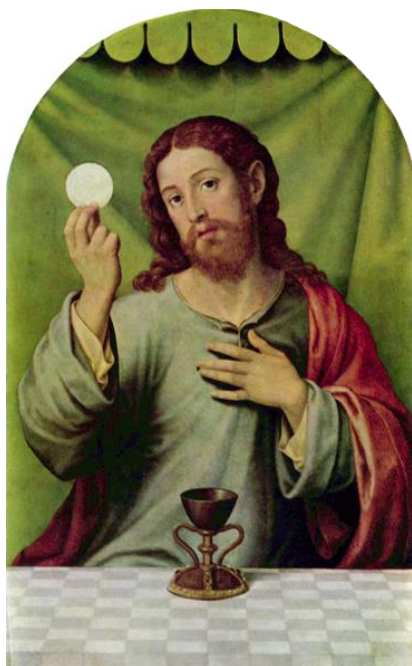
קדושתו של הדבר באה לידי ביטוי בשימוש שנעשה בו או באופן שבו נוהגים בו: ספר קדוש, למשל, לעולם לא יונח על הרצפה; לבית קדוש

נכנסים רק על פי קוד לבוש מיוחד כמו כיסוי הראש או חליצת

הנעליים. בבית כזה גם משתמשים רק למטרות קודש כמו תפילה או עריכת טקסים דתיים.

פסל קדוש בן 3,300 שנה של האל בעל

לחם הקודש הנוצרי בידיו של ישו, ציור מהמאה ה-16

יש תרבויות שבהן מתפללים לאדם קדוש ומביאים לו מתנות מיוחדות. יש גם תרבויות שבהן בזמן קדוש כמו חג מתנהגים שונה מבזמן רגיל: נמנעים מעבודה, לובשים בגדים יפים, אוכלים מאכלים מיוחדים וכדו'.

כל מה שאינו קודש (שזה רוב הדברים בעולם) נקרא "חול" או "חולין". הפעולה בשפה העברית המתארת הפיכת דבר חולין לקודש היא "קידוש" או "הקדשה", והפעולה המתארת הפיכת דבר קודש לחול היא "חילול".

קדושה ביהדות

היהדות עוסקת רבות בקודש, ועל פיה עלינו "להתקדש" כל הזמן, כלומר להתעלות ולהשתפר. הציווי המקראי בעניין זה ברור מאד: האל הוא הדבר הקדוש ביותר הקיים בעולם, ועל עם ישראל, שהוא העם הנבחר, ללכת בדרכיו ולהיות קדוש כמוהו:

"דַּבֵּר אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם: 'קְדָשִׁים תִּהְיוּ, כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם'." (ויקרא פרק י"ט, פס' ב)

מאחר שמדובר בציווי מעורפל, ממנו לא ברור מה

בדיוק נדרש העם לעשות, מפרטים הפסוקים בהמשך הפרק את הדרך להיות קדושים.

נר הבדלה למוצאי שבת, בעזרתו מבדילים יהודים בין קודש לחול

איך יהיה עם ישראל קדוש?

עיינו בספר ויקרא פרק י"ט והעתיקו את הפסוקים המתאימים לציווים:

הפסוק	הציווי
	איסור עבודה זרה
	איסור גניבה
	יחס לנכים
	אהבת הזולת
	איסור השחתת הגוף בשריטות וקעקועים
	שמירת השבת
	יחס למבוגרים

1. איזו "סיסמא" חוזרת על עצמה למעלה מעשר פעמים בפרק? –

2. מה היא מדגישה לדעתכם? -

3. מה אפשר ללמוד על משמעות המושג "קדושה" ביהדות על פי הציוויים שראיתם?

היהדות מייחסת קדושה לספרים
וכתבי יד כמו ספרי תורה, סידורי
תפילה וספרי פרשנות ודת שכתבו
חכמים במהלך הדורות. אסור
להשליך לפח את כתבי הקודש,
ואפילו פתק שבו כתוב שם האל.
הפיתרון הוא 'גניזה' – הטמנת החפץ

מקום גניזת כתבי קודש יהודיים ליד בית שמן (צילם: יואב דותן)

הקדוש בחלל סגור או קבורתו באדמה למען לא יחולל.

ביהדות יש מעט אנשים קדושים. התנ"ך קורא רק לבכורות האדם והבהמה בשם "קודש לאל", וכוונתו שעליהם להקדיש את חייהם (בין אם כקורבן ובין אם כמשרתים) למענו: "קִדֵּשׁ לִי כָל בְּכוֹר. פֶּטֶר כָּל רֶחֶם בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאָדָם וּבַבְּהֵמָה – לִי הוּא." (שמות פרק י"ג, פס' ב).
בסופו של דבר נקבע כי בני שבט לוי ישמשו כמשרתי האל במקדש, הלא הם הלוויים והכוהנים. בניגוד לדתות אחרות שבהן הקדוש מתבדל מהחיים הגשמיים ונוהג בסגפנות

(חיי צנע וייסורים), היהדות אינה מבקשת מהאדם להתנתק מחיי היום-יום כדי להיות קדוש, אלא מצפה שיתקדש ויהיה טוב ומוסרי יותר במסגרת החיים, ולא מחוצה להם.

המקום הקדוש בעולם ליהודים הוא ירושלים, שנקראת "עיר הקודש": **"עוֹרֵי עוֹרֵי לְבָשִׁי עֶזְרָא צִיּוֹן, לְבָשִׁי בְּגָדֵי תַפְאֲרֶתְךָ יְרוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ"** (ישעיהו פרק נ"ב, פסוק א); **המקום הקדוש ביותר** בירושלים הוא הר הבית שנקרא "הר הקודש": **"וּבָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהַנְדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְהִשְׁתַּחֲוּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם"** (ישעיהו פרק כ"ז, פסוק יג); **והמקום הקדוש ביותר** על הר הבית היה האולם הפנימי בבית המקדש, שנקרא 'קודש הקודשים'. למקום זה יכול היה הכוהן הגדול בלבד להיכנס רק פעם אחת בשנה, ביום הכיפורים. בעשותו כן הוא הביא לאיחוד של שלוש צלעות משולש הקדושה היהודי.

קדושה בנצרות

המושג "קדושה" בנצרות בא לידי ביטוי ברוחניות גבוהה ובהיבדלות מהחיים הגשמיים. קדוש נוצרי הוא לרוב אדם שהתנתק מחיי העולם הזה והצליח להקדיש את חייו לעבודת האל בלבד. ישו הוא המודל המושלם לקדוש: הוא לא התחתן, לא הוליד ילדים, חי חיים פשוטים ועניים והקדיש את חייו לתקן את העולם ואת דרכיו. קדושתו של ישו העניקה לו כוחות לחולל נסים, לרפא חולים באורח פלא ואף להחיות מתים, כמתואר בברית החדשה: **"וַיֵּרֶד אֶל הָאֵנְיָה וַיִּרְדּוּ אֹתוֹ תַלְמִידָיו וְהָיָה סַעַר גָּדוֹל הָיָה בֵּינָם עַד אֲשֶׁר כָּסּוּ הַגִּלְיָם אֶת הָאֵנְיָה וְהוּא יָשָׁן. וַיִּגְשׂוּ אֵלָיו תַּלְמִידָיו וַיַּעֲרִיזוּ אוֹתוֹ לֵאמֹר: הוֹשִׁיעֵנו אֲדֹנָינוּ!... וַיָּקָם**

וַיַּעַר בְּרוּחוֹת וּבָיִם וַתְּהִי דִמְמָה רַבָּה. וַיִּתְמָהּוּ הָאֲנָשִׁים וַיֹּאמְרוּ: מִי אֶפּוֹא הוּא אֲשֶׁר גַּם הָרוּחוֹת

וְהָיָם אֵלָיו וַיִּשְׁמְעוּ? (הבשורה על פי מתי, פרק ח' פסוקים 23-27)

בשל סגפנותו של ישו רואים הנוצרים בנזירות צורת חיים נערצת: אדם שבחר לא להתחתן אף פעם, לוותר על רכוש וכסף ולהקדיש את חייו לעבוד את האל במנזר עד יום מותו, הוא אידאל נשגב וקדוש. ישנם קדושים רבים הנזכרים בכתבי הקודש הנוצריים. רבים מהם לא רק שחיו חיי קדושה והתבדלות, אלא גם מתו "על קידוש השם", כלומר הוצאו להורג בשל התעקשותם להישאר נוצרים. גם כאן ישו היה המודל: על פי המסורת הנוצרית, ישו מת כדי לכפר על "החטא הקדמון" שחטאו אדם וחוה כאשר אכלו מעץ הדעת. אם חטא זה לא היה מכופר, היתה האנושות כולה סובלת ונענשת. ישו, אם כן, הקריב את חייו ונצלב כדי למנוע סבל עולמי

שמעון סטיליטס

מצאו מידע על הקדוש הנוצרי שבצויר, שנקרא 'שמעון סטיליטס' ('שמעון שעל העמוד') והשלימו את הפרטים החסרים:

1. לפני כמה שנים חי שמעון סטיליטס ואיפה?

2. מדוע הוא נקרא בשם זה? –

3. האם יכול היה להיחשב לקדוש גם אצל

היהודים? מדוע? –

כתבי הקודש הנוצריים כוללים את הברית החדשה, המורכבת מארבעה ספרים ומאגרות (מכתבים) שנשלחו על ידי ממשיכיו של ישו לעמים שונים. כתבי קודש נוספים הם כתביהם של אבות הכנסייה שחיו אחרי ישו, ואשר תרגמו את התנ"ך ופירשו אותו.

הנוצרים מייחסים חשיבות רבה לחפצי קודש וכמעט בכל כנסייה מסורתית ניתן למצוא שרידי עצמות של קדוש, קבר קדוש, מים קדושים וכדו'. לחפצים אלה מיוחסים כוחות מאגיים (על טבעיים) של ריפוי וכפרה על חטאים. הקהל המבקר

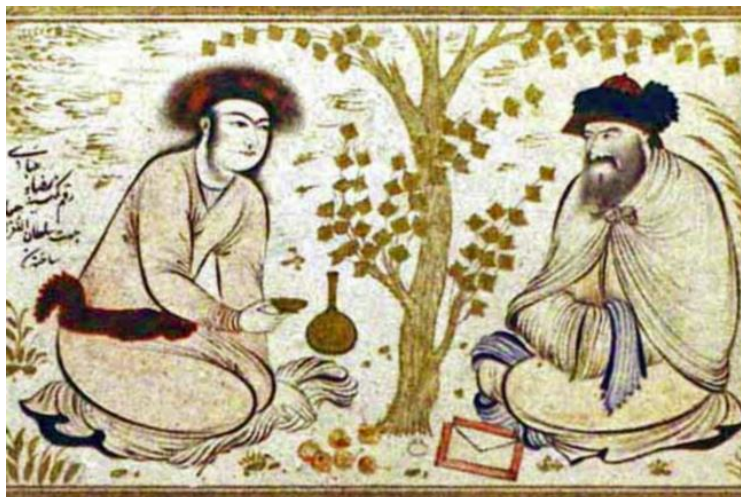
שרידי עצמות קדושים בכנסייה בגרמניה

בכנסייה מתפלל ומבקש מהקדוש לעזור ולתווך בינו ובין האל. הנצרות אף ייחדה חג לקדושים שלה, הנקרא "חג כל הקדושים". מבחינה זו הנצרות היא אחת הדתות המרכזיות שבה "פולחן הקדושים" הוא חלק משמעותי בה.

קדושה באסלאם

האסלאם הושפע מתפיסת הקדושה ביהדות ובנצרות גם יחד, ולכן ישנן גישות ודעות שונות ואף הפוכות בקרב המוסלמים ביחס להגדרת המושג "קדושה" או "אדם קדוש". מוחמד העדיף את התפיסה היהודית על פיה חיי קדושה הם חיים מוסריים וטובים, ולפיכך אין בקוראן או בדברי מוחמד כל קריאה לחיי עוני או סגפנות. הוא גם התנגד לפולחן הקדושים וחשש שאחרי מותו יהפוך הוא בעצמו ל"קדוש" נערץ. בשל כך הורה לקבור אותו בקבר פשוט ביותר תחת רצפת החדר שבו גר בעיר מדינה ולהימנע מכל טקס או פולחן סביב קברו. מוחמד גם אימץ את הרעיון היהודי שבכל דור ודור ישנם צדיקים או קדושים שבזכות חייהם המוסריים העולם עומד. ביהדות מדובר ב-36 אנשים (ל"ו צדיקים), ואילו על פי מוחמד בכל דור יש 400 קדושים.

בתחילה מולאה צוואתו של מוחמד במלואה, אולם בהמשך התגברו באסלאם השפעות נוצריות ופגאניות (אליליות) של פולחן הקדושים וחיי סגפנות. הזרם המרכזי באסלאם הדוגל בכך הוא ה'סופיות' (כותבים:

דרווישים פרסיים, ריזא עבאסי, אספהאן 1630

צופיות), תנועת המיסטיקה באסלאם שמשמעות שמה בערבית הוא 'טהרה'. הסופים, שהושפעו מאד מהנצרות ומהפגאניות, חיים חיי סגפנות, עוני וביטול חיי העולם הזה. הם מחפשים כל חייהם אחר חיבור לאל ועושים זאת באמצעים שונים כמו תפילה חוזרת ונשנית ואף מדיטציה. העיקרון המרכזי אצל הסופים הוא זה – חזרה בתשובה, ריסון יצרים, דיכוי תאוות תוך התבודדות וחיי עוני, ומיעוט אכילה ושינה. עם זאת, בניגוד לנזיר הנוצרי, לנזיר הסופי שנקרא דְרוּוּשׁ (בפרסית 'קבצן') המוסלמי מותר להתחתן והוא לא חייב לגור בְּזַאווֶה (מעון דרווישים).

קבר מוחמד במדינה

התנועה הסופית השפיעה מאד על הגדרת המושג 'קדושה' באסלאם ועל הגדרת 'אדם קדוש' ו'קבר קדוש'. התנועה פיתחה מאד את הזיָאָה - עלייה לרגל לקברו של קדוש, לו מיוחסת יכולת על-טבעית לחולל נסים אף לאחר מותו. הוא

יכול לרפא חולים, להוריד גשם ואף להחיות מתים, ממש כמו "הקדוש" הנוצרי. בעקבות כך הפך קבר מוחמד בּמֶדִינַה לאחד האתרים המוסלמיים הנערצים ביותר: עולים אליו

לרגל, מתפללים בו ואף משאירים בו פתקים וחפצים, זאת, כאמור, בניגוד לצוואתו המפורשת של מוחמד.

קטע מספר קוראן
מהמאה ה-19

כתבי הקודש המוסלמיים כוללים את הקוראן וכן את ספרי המסורת שבעל פה (בערבית: חֲדִית). המוסלמים מאמינים שהקוראן נמסר למוחמד על ידי המלאך גבריאל והוא העביר אותו הלאה לבני האדם.

סיכום

הקיפו בעיגול את התשובות הנכונות:

א. 'קדוש' ביהדות היא דבר 1. מנותק מחיי היום-יום 2. נעלה ומובדל מסביבתו 3. יקר ביותר	ב. 'להתקדש' ביהדות זה 1. להיות דתיים יותר 2. להאמין באלוהים 3. להשתפר כל הזמן	ג. 'גניזה' היא 1. מתקן הטמנת כתבי קודש 2. קדושה נוצרייה 3. מעון דרווישים מוסלמי
ד. 'קודש הקודשים' הוא 1. המקום הקדוש במקדש 2. האיש הקדוש בעולם 3. הספר הקדוש ביותר	ה. קדוש נוצרי הוא אדם 1. שעשה חסדים וצדקה 2. שהתנתק מחיי העולם 3. שהפך לכומר קתולי	ו. הספר הקדוש לנוצרים 1. הברית החדשה 2. התנ"ך 3. הקוראן
ז. ע"פ האסלאם בכל דור יש 1. 36 קדושים 2. 400 קדושים 3. 850 קדושים	ח. 'זיארה' היא 1. עלייה לרגל לקבר קדוש 2. היום הקדוש לנוצרים 3. קדושה יהודייה	ט. מוחמד נקבר בעיר 1. מכה 2. ירושלים 3. מדינה

מהי 'עיר קדושה'?

עיר קדושה היא עיר בעלת ערך דתי חשוב לדת אחת או יותר. בעיר כזאת יש בדרך כלל מוקד דתי-רוחני חשוב המושך אליו מאמינים שמגיעים אליו בעיקר בחגים לקיום טקסים דתיים.

עולי רגל משתחווים בפתח העיר להסה, הקדושה לבודהיסטים בטיבט

הגעה לעיר קדושה בתאריכים מוגדרים מדי שנה (או אפילו פעם בחיים) נחשבת בתרבויות רבות לקיום דרישה דתית (מצווה) של עלייה לרגל.

המרכז הרוחני-הדתי בעיר קדושה יכול להיות מבנה תפילה, כמו מסגד או כנסייה; זה יכול להיות מקום מגוריו של אדם קדוש; וזה יכול להיות הר, קבר או מעיין הנתפסים

כקדושים. נקודות משיכה אלה, שבגללם העיר כולה נחשבת לקדושה, מביאים פעמים רבות להקמתם של מרכזים חינוכיים דתיים בעיר הקדושה; מנהיגים דתיים יחפצו לגור בה וכך גם משרדי ההנהלה של ארגונים דתיים.

המסגד המזהב בעיר אַמְרִיצַר שבהודו, הקדושה לסיקים (צילום: ג'יימי מיטשל)

ערים קדושות בעולם

חוברת זו עוסקת בירושלים, שהיא עיר הקדושה לשלוש הדתות הגדולות, אבל ישנן ערים קדושות נוספות ברחבי העולם. בדף הבא נכיר חלק מהן.

ערים קדושות בעולם

עיינו בוויקיפדיה בערך "עיר קדושה", בחרו עיר אחת בכל קטגוריה, והשלימו את המידע.

העיר	קדושה לדת...	מדוע?
אירופה		
המזרח התיכון		
אפריקה		
אמריקה		
אסיה		

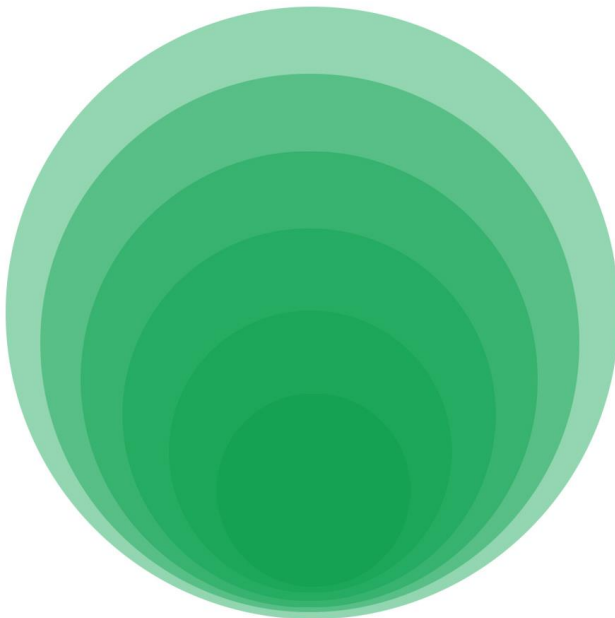
בפרקים הבאים נדון לעומק במסורות הקדושה בירושלים וננסה להבין למה ירושלים כל כך חשובה ליהודים, לנוצרים ולמוסלמים. בנוסף נכיר מקרוב את האתרים הדתיים החשובים ביותר לשלוש הדתות בעיר.

קדושת ירושלים ביהדות

מרכז העולם

על פי המסורת היהודית התחילה קדושת ירושלים כבר בבריאת העולם. על פי אמונה זו העולם נברא מתוך ירושלים ולכן היא נמצאת במרכז, כמתואר בדברי חז"ל:

רשמו בכל מעגל את שצריך להופיע בו על פי המדרש. איפה תהיה אבן השתיה?

מפתח מילים קשות

הַהֵיכָל = קודש הקודשים

הָאֵרוֹן = ארון לוחות הברית

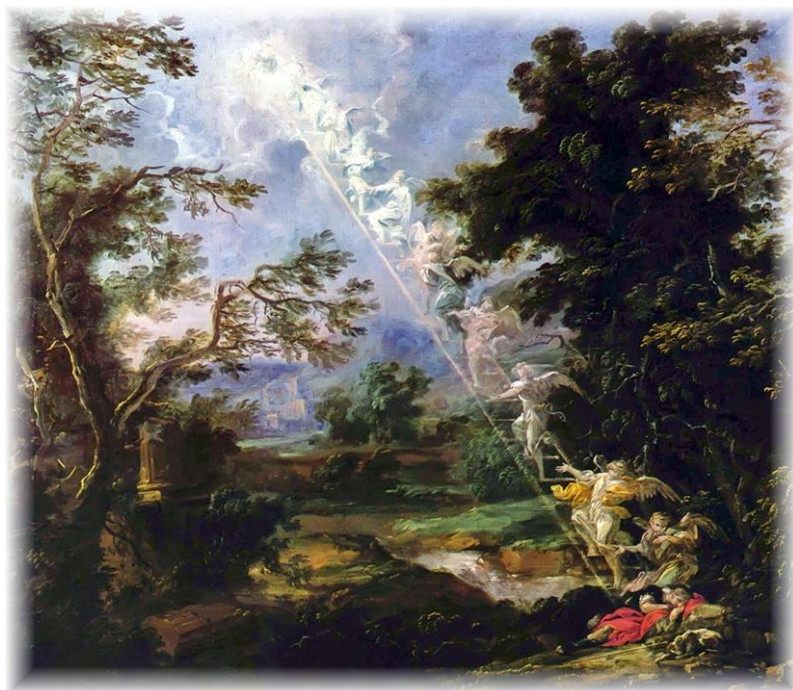
הוֹשֶׁתֶת = התבסס, נברא

'אבן השתיה' במרכז כיפת הזהב בהר הבית בירושלים

ליקום, על פי תפיסה זו, יש נקודת התחלה בזמן ובמקום והיא בירושלים: 'אבן השתיה' מזוהה עם הסלע הרחב הבולט מרצפת כיפת הזהב בהר הבית. ממנה התחיל האל לברוא את העולם ולכן היא נקראת "שתיה" במובן 'תשתית', כלומר 'בסיס'.

הראשון שראה את האבן הזאת היה יעקב אבינו בעת שהלך בדרך. כאשר ירד הערב,

חלום יעקב, ציור של מיכאל וילמן משנת 1691

החליט יעקב לישון בצד הדרך ולכן הניח אבן מתחת לראשו ונרדם, כמתואר בתנ"ך: **"וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׂם מְרָאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא וַיַּחְלֹם"** (בראשית פרק כ"ח, פס' יא-יב).
על מה חלם יעקב? איך קשור החלום לאבן השתייה?

חלום יעקב

עיינו בספר בראשית, פרק כ"ח, פסוקים יא-יז ומצאו:

1. יעקב חלם על סולם. בין מה למה נמתח הסולם? – בין _____ ובין _____
2. מי השתמש בסולם ולא יזו מטרה? – _____
3. האל שעמד מעל הסולם בירך את יעקב בכמה דברים (העתיקו את הפסוקים)
א. ארץ: _____
ב. צאצאים: _____
ג. השפעה חיובית על העולם: _____
ד. שמירת האל: _____
4. יעקב התעורר בבהלה משנתו כאשר הבין ש _____
5. יעקב כינה את המקום בשני שמות: _____ ו- _____

האירוע התקיים על פי מסורת חז"ל על הר המוריה בירושלים, מה שמסביר את השמות שכינה אותו יעקב. אמרו חז"ל: "וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם... לְפִיכָךְ נִקְרְאת 'אֶבֶן שְׁתִּיחַ', שֶׁשֶּׁם טְבוֹר הָאָרֶץ וּמִשָּׁם נִפְתָּחָה כָּל הָאָרֶץ, וְעָלֶיהָ חִיכָל ה'" (מדרש תהלים, מזמור צ"א), כלומר לא סתם נקראה ירושלים בשם 'שער השמים', אלא בשל היותה המקום שממנו נוסד העולם. כמו שחבל הטבור הוא המקום שממנו התפתח העובר, כך גם מירושלים התפתח העולם.

חלום יעקב מבטא כיצד נתפסת ירושלים בעיני חז"ל. חשבו:

1. בין מה למה מחברת ירושלים? - _____

2. מה פשר השמות שקיבלה מיעקב? - _____

3. אילו ברכות יחולו על הנמצא בירושלים? - _____

עקדת יצחק

עקדת יצחק (צייר: הנרי נורת'ופ, ארה"ב 1894)

האירוע החשוב השני שקרה בירושלים על פי המסורת היהודית הוא עקדת יצחק שהתקיימה על הר המוריה לפני כ-4,000 שנה. וכך ציווה האל את אברהם אבינו: "קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת, את יצחק, ולך לך אל ארץ המרעה והעלהו שם לעולה

על אחד ההרים אשר אמר אליך" (בראשית פרק כ"ב, פסוק ב). מאחר שהעקדה מסמלת את שיא האמונה של אברהם באלוהים, הפך מקום העקדה למקום קדוש המסמל את החיבור החזק ביותר בין האדם והאל.

בית המקדש הראשון

אלף שנים אחרי העקדה בחר דוד המלך בירושלים לבירת ממלכתו. סיבות רבות עמדו לנגד עיניו בבחירת ירושלים דווקא, ואולי מסורת עקדת יצחק היתה אחת מהן. בשל כך הוא קנה מידי היבוסים גֶּרֶן (אסם) שעמד על הר המוריה ובנה שם מזבח להקרבת קורבנות: "וַיִּקֶן דָּוִד אֶת הַגֶּרֶן וְאֶת הַבֶּקֶר בַּכֶּסֶף שְׁקָלִים חֲמִשִּׁים. וַיִּבֶן שָׁם דָּוִד מִזְבֵּחַ לַה' וַיַּעַל עֹלֹת וּשְׁלָמִים" (שמואל ב פרק כ"ד, פסוקים כד-כה). בהמשך בנה

שלמה, בנו של דוד המלך, במקום הזה את בית המקדש הראשון, כמתואר: "וַיַּחֲלֵל שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה' בִּירוּשָׁלַם

בְּהַר הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר נִרְאָה לְדָוִד

אָבִיהוּ, אֲשֶׁר הָכִין בַּמָּקוֹם דָּוִד

בְּגֶרֶן אֲרָנָן הַיְּבוּסִי." (דברי

הימים ב פרק ג', פסוק ד')

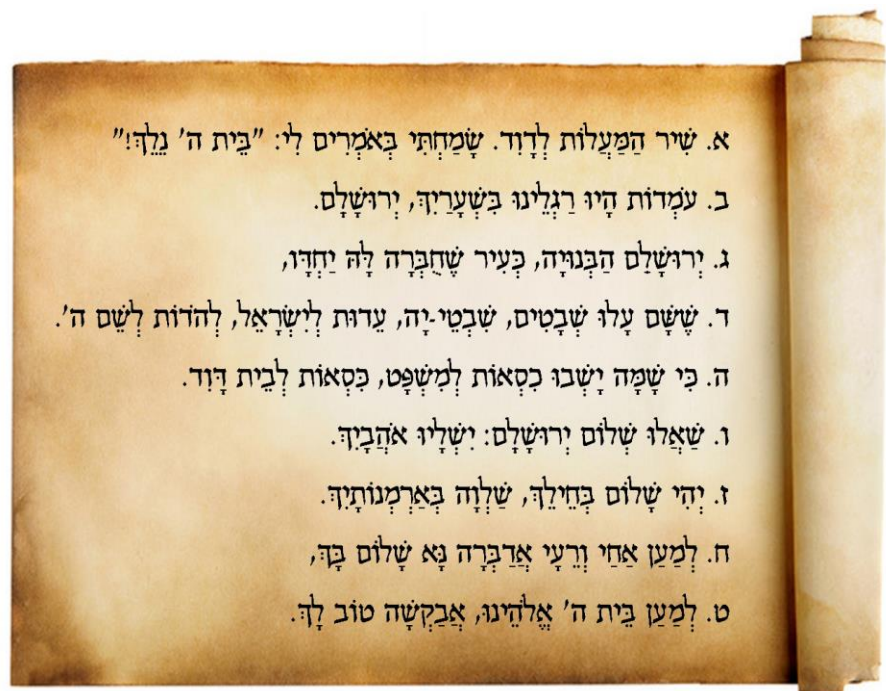
הדמיה של בית המקדש הראשון (יצר: ג'ון ריב)

עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים

בימי בית המקדש הראשון כתב דוד המלך בירושלים מזמורים ושירים, אשר חלק מהם נאסף ל'ספר תהילים'. ספר מיוחד זה, בתוספת שירים שכתבו אחרים, הפך לבסוף לחלק מהתנ"ך. אחד המזמורים שכתב דוד הוא פרק קכ"ב בתהילים, שהוא שיר הלל ותפילה לירושלים. את השיר היו הלוויים שרים על מדרגות בית המקדש, ולכן הוא מתחיל במילים: "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת" (מעלות=מדרגות).

מפתח מילים קשות

מַעֲלוֹת = מדרגות
 יַחֲדוֹ = ביחד
 יָהּ = אלוהים
 עֲדוּת = יעד, מטרה
 שְׁאֵלוֹ = בקשו
 יִשְׁלֹוּ = יחיו בשלום
 חִילָּךְ = החומה שלך
 רָעִי = החברים שלי

שיר המעלות

עיינו במזמור קכ"ב בתהילים ומצאו:

- א. לאן מוזמן מחבר המזמור ללכת? _____
- ב. כיצד הוא מגיב להזמנה ללכת לשם? _____
- ג. מדוע, לדעתכם, הוא מרגיש כך? _____
- ד. בפסוק ג' מתוארת ירושלים 'כעיר שחוברה לה יחדיו'. למה הכוונה, לדעתכם?
 1. העיר מוקפת בחומה מחוברת
 2. כל הנמצאים בה חברים זה לזה
 3. גגות הבתים בה מחוברים זה לזה
 4. כל התשובות נכונות
- ה. לפי פסוק ד', מדוע עלו השבטים לירושלים? _____
- ו. מי ישב על הכסאות המוזכרים בפסוק ה'? _____

ז. "שאלו שלום ירושלים" מבקש דוד מעולי הרגל בפס' ו'-ז'. מי ייהנה מהשלום הזה?

2.

1.

3.

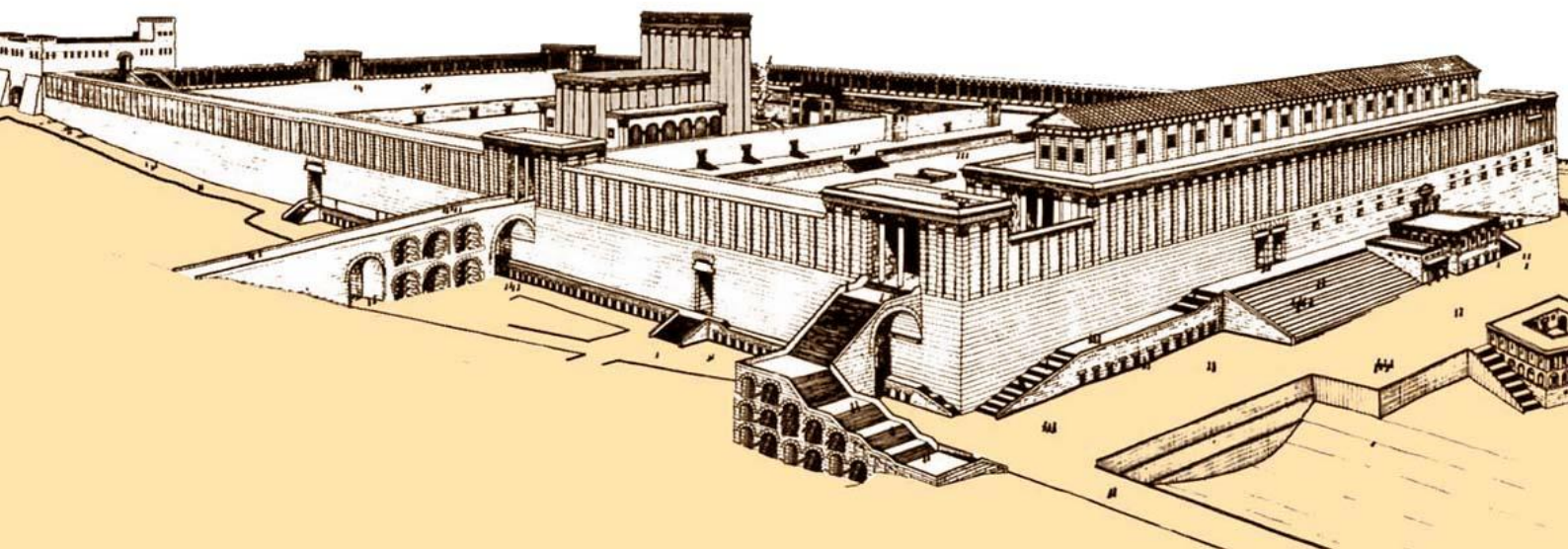
ח. אם ירושלים תהיה בטוב ובשלום, מי ירוויח מזה?

פסוק ח': _____ פסוק ט': _____

בית המקדש השני

בית המקדש הראשון חרב בשנת 586 לפני הספירה ועם ישראל יצא לגלות בבל. 70 שנה אחר כך חזרו שְׂבִי צִיּוֹן לירושלים ובנו בה את בית המקדש השני באותו מקום בו עמד הראשון, על הר המוריה. בימי המקדש השני הפכה ירושלים למרכז עולמי עבור היהודים, ורבבות (רַבָּבָה - עשרת אלפים) היו פוקדים מדי שנה את העיר בשלוש הַרְגָלִים - פסח, שבועות וסוכות. על ירושלים באותה עת כתבו חז"ל: "מִי שֶׁלֹא רָאָה אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּתַפְאֲרָתָהּ לֹא רָאָה כְּרֶדֶךְ (עיר) נְחֻמָּד מְעֻלָּם, וּמִי שֶׁלֹא רָאָה אֶת בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּבִנְיָנוֹ, לֹא רָאָה בְּנֵינָן מְפָאָר מְעֻלָּם" (תלמוד בבלי מסכת סוכה, דף נ"א עמוד ב).

כמעט 600 שנה חלפו, ובשנת 70 לספירה חרב בית המקדש וחרבה ירושלים. בשל קדושתה של העיר ראו החכמים את חורבנה כעונש משמיים על מעשיהם של אנשיה (תלמוד בבלי מסכת יומא, דף ט עמוד ב):

מדוע חרבה ירושלים?

"מקדש ראשון, מפני מה חרב? – מפני
ש'לש'ה דברים שהיו בו: עבודה זרה, גלוי
עריות, ושפיכות דמים... אבל מקדש שני,
שהיו עוסקין בתורה ובמצוות וגמילות
חסדים, מפני מה חרב? – מפני שהיתה בו
שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם
כנגד שלש עברות: עבודה זרה, גלוי עריות
ושפיכות דמים."

1. חפשו באינטרנט ומצאו מה המשותף
לשלוש העברות שבגללן חרב בית המקדש
הראשון? - _____

2. מהו המסר של המדרש? - _____

כיוון התפילה

לאחר חורבן בית המקדש הפכו בתי הכנסת למקום התפילה העיקרי של יהודים בעולם.
בית הכנסת מכונה "מקדש מעט", כלומר "בית מקדש קטן", והתפילות בו מחליפות את
הקרבת הקורבנות שהיו בבית המקדש בירושלים. חז"ל גם קבעו שכיוון התפילה יהיה
לירושלים: "העומדים בחוצה לארץ מכנין את לבם כנגד ארץ ישראל... העומדים בארץ ישראל
מכנין את לבם כנגד ירושלים ומתפללין... העומדים בירושלים מכנין את לבם כנגד בית המקדש...
העומדים במקדש מכנין את לבם כנגד בית קדשי הקדשים ומתפללין... נמצאו כל ישראל מתפללין
למקום אחד." (תוספתא מסכת ברכות, פרק ג', הלכות טו-טז)

כיוון התפילה

1. מה מסמל הביטוי "מכנין את לבם". מדוע לא "מכוונים את פניהם" או את גופם?

2. למה כל כך חשוב שיהיו כל ישראל "מתפללין למקום אחד"?

3. בדקו באטלס ומצאו לאיזה כיוון (צפון, מזרח וכו') יתפלל יהודי הנמצא ב:

- אתיופיה - _____ • טורקיה - _____ • תימן - _____
- אפגניסטן - _____ • ניו יורק - _____ • מרוקו - _____

יום הדין ואחרית הימים

התיאורים התנ"כיים של יום הדין, אחרית הימים (סוף העולם) והגאולה קשורים קשר הדוק לירושלים. ספרי הנביאים מלאים בתיאורי ימים אלה שבהם יתנקז הכל לירושלים,

והאל ישפוט את בני האדם בעמק יהושפט שממזרח לעיר.

על פי המסורת, כולם ידעו שהגאולה הגיעה, שכן באותם רגעים ייכנס המשיח אל ירושלים כשהוא רכוב על חמור לבן, ולפניו הולך אליהו הנביא ומבשר בתקיעת שופר גדול את

המשיח במתח ירושלים (באדיבות הציירת אהובה קליין)

בואו. הבשורה על הגאולה תצא מהר הבית, כמתואר בדברי הנביא יואל: "תִּקְעוּ שֹׁפָר

בְּצִיּוֹן וְהִרְיֵעוּ בְּהַר קִדְשִׁי... כִּי בָּא יוֹם ה' כִּי קָרוֹב" (יואל פרק ב', א). באותו יום גורלי יעלה האל

מעל ירושלים ויתייצב בהר הזיתים, כמובא בנבואת יחזקאל: "וַיַּעַל כְּבוֹד ה' מֵעַל תוֹךְ הָעִיר

וַיַּעֲמֵד עַל הָהָר אֲשֶׁר מִקֵּדֶם (ממזרח) לָעִיר" (יחזקאל פרק י"א, כג).

לנבואה זו הוסיף הנביא זכריה תיאור מרתק, על פיו באחרית הימים יתקבצו לירושלים

כל בני האדם. האל הניצב בהר הזיתים יחולל רעש אדמה עוצמתי ולאחריו לא יפקפק

עוד איש באחדות מלכותו: "הֲנֵה יוֹם בָּא לָהּ... וְאֶסְפַּתִּי אֶת כָּל הַגּוֹיִם אֶל יְרוּשָׁלַם... וְעָמְדוּ רַגְלָיו

בַּיּוֹם הַהוּא עַל הַר הַזֵּיתִים אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרוּשָׁלַם מִקֵּדֶם, וְנִבְקַע הַר הַזֵּיתִים מִחֲצִיו מִזְרָחָה וְנִפְּחָה גֵּיא

גְּדוּלָה מְאֹד, וּמֶשֶׁ חָצִי הָהָר צְפוּנָה וְחָצִיו נִגְבָּה... וְהָיָה ה' לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ, בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה'

אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד" (זכריה פרק י"ד, א-ט)

ירושלים באחרית הימים בנבואת ישעיהו

עיינו בספר ישעיהו, פרק ב' פסוקים ב-ג; וכן בפרק כ"ז פסוק יג, ומצאו את התשובות להגדרות בתפזורת (כתיב התשובות לפי המופיע בתנ"ך).

1. מי ינהר אל בית ה'?
2. במה יתקעו ביום ההוא?
3. היכן בין ההרים יעמוד הר ה'?
4. מאיזו ארץ חזרו הנדחים?
5. הר ה' נקרא על שם אלהי...
6. מאיפה תצא תורה?
7. היכן ישתחוו לה'?
8. מהיכן יבוא דבר ה'?
9. מי היה בארץ אשור?

אם פתרתם נכונה נשארו בתפזורת 4 אותיות שבהן לא השתמשתם. מהי המילה שנוצרה מהן? - _____

כיסופים לירושלים

מיום שחרב בית המקדש ועד ימינו משמשת ירושלים סמל ומוקד לכיסופים ולגעגועים. חורבן ירושלים מסמל את חורבן העם, וגירוש היהודים ממנה נחשב לשבר גדול מאד

לוח קרמיקה על מרפסת ברח' אחד העם בתל אביב, אמני בצלאל

בתולדות העם היהודי. הדבר מתואר למשל במזמור קל"ז בספר תהילים שהוקדש כולו לאבל על ירושלים ועל יציאת העם לגלות בבל.

מפתח מילים קשות

עֲרָבִים = עצי ערבה

שְׁאֵלוֹנוּ = בקשו מאתנו

תוֹלְלֵינוּ = המהתלים

ולועגים לנו

נָכַר = זרה

תִּשְׁכַּח = תאבד

יְמִינִי = יד ימיני

חֲכִי = החך שלי

על נהרות בבל

עיינו במזמור קל"ז בתהילים ומצאו:

1. מה עשינו עם כלי הנגינה שלנו בגלות? _____
2. למה? _____
3. מהי השבועה שנשבע המחבר לירושלים? _____
4. איזה חלק מהפרק מתואר בלוח הקרמיקה שלפניכם? _____

מנהג השארת קטע לא מטויח בקיר כזכר לחורבן. לפעמים הודבק עליו לוח זיכרון. אמני בצלאל, בית הרב מימון בשכונת רוממה

5. "אֲעֹלָה אֶת יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׁמֹחֲתִי", כלומר "אזכור את ירושלים בשיא שמחתי". באיזה טקס יהודי שמח אומרים בשל כך את הפסוק "אִם אֶשְׁכַּח יְרוּשָׁלַם" ושוברים כוס כהבעת צער?

ניצולי שואה משתחררים מהמחנה באוסטריה, גלוית דואר 1945

במשך דורות התפללו היהודים בכל העולם לזכות ולראות שוב את ירושלים הבנויה. עד היום שזורות בכל התפילות בימי חול, בשבתות ובחגים, בקשות ותחינות לאל על ירושלים. לדוגמא: "לִירוּשָׁלַיִם

עִירָךְ בְּרַחֲמִים תָּשׁוּב וְתִשְׁכַּן בְּתוֹכָהּ כְּאִשֶּׁר דִּבַּרְתָּ. וּבָנָה אוֹתָהּ בְּקֶרֶב בְּיָמֵינוּ בְּנֵן-עוֹלָם, וְכִסֵּא דָוִד בְּמַהֲרָה לְתוֹכָהּ תִּכְנֶן. בְּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם, אָמֵן." (מתוך תפילת שמונה-עשרה, הנאמרת בוקר, צהריים וערב), וכן: "תִּקַּע בְּשׁוֹפָר גָּדוֹל לְחֵרוּתֵנוּ וְשֵׂא נֶס לְקִבְץ גְּלוּיֹתֵינוּ וְהַבִּיֵּאנוּ לְצִיּוֹן עִירָךְ בְּרָנָה." (מתוך מוסף של ראש השנה). גם בברכת המזון הנאמרת אחרי הסעודה מבקשים על ירושלים: "וּבָנָה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ" וכן: "רַחֵם נָא ה' אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ, וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ, וְעַל מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שֵׁמֶךָ עָלָיו...". וכמובן, התפילה

המסיימת את ליל הסדר: "לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם תִּבְנוּיָהּ". הביטוי המודרני לכיסופי עם ישראל לירושלים בה לידי ביטוי בהמנון מדינת ישראל: "עוֹד לֹא אֲבִידָה תִּקְוָתֵנוּ, הַתִּקְוָה בַּת שְׁנוֹת אֲלָפִים – לַהֲיוֹת עִם חִפְשֵׁי בְּאֶרְצֵנוּ, אֶרֶץ צִיּוֹן וִירוּשָׁלַיִם".

גביע קידוש ועליו תבליט ירושלים, כסף 2010

לְעוֹלָם יְגוֹר אָדָם בִּירוּשָׁלַיִם / הַיָּמָן הִירוּשָׁלַמִי

לְעוֹלָם יְגוֹר אָדָם בִּירוּשָׁלַיִם.
אֵין בִּידוֹ לְגוֹר בִּירוּשָׁלַיִם –
יְגוֹר בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנָעָנֶנּוּ לִירוּשָׁלַיִם.
אֵין בִּידוֹ לְגוֹר בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל –
יִשְׁתַּוְּקַק אֶל יְרוּשָׁלַיִם,
וְאַחֲיוֹ שְׁבַּאֲרֵץ יִשְׂרָאֵל
יִבְקָשׁוּ עָלָיו רַחֲמִים שְׂיִזְכֶּה לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם.
בֵּין כֶּךָ וְכֶךָ, אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל
יוֹשֵׁב בִּירוּשָׁלַיִם אוֹ מִתְּנַעֲנֵנֶנּוּ עַל יְרוּשָׁלַיִם.
זֶה הוּא שְׂאֲמָרוֹ:
עֲשֶׂרָה קִבִּין שֶׁל גְּעוּגוּעִים יֵרְדוּ לְעוֹלָם
תִּשְׁעָה נִטְלָה יְרוּשָׁלַיִם וְאַחַד כָּל הָעוֹלָם כָּלוּ.

הַיָּמָן הִירוּשָׁלַמִי הוּא כִּינוּיוֹ הַסְּפָרוֹתִי שֶׁל אַבְרָהָם מֵאִיר הַבְּרָמָן,
מְשׁוֹרֵר יִשְׂרָאֵלִי וְחוֹקֵר הַשִּׁירָה, הַפִּיּוֹט וְתוֹלְדוֹת הַסֵּפֶר הָעִבְרִי, מִיִּדֵּי ש״י עֶגְנוֹן

מפתח מילים קשות: אֵין בִּידוֹ = לא יכול * יִשְׁתַּוְּקַק = ירצה מאד * קִבִּין = קב- יחידת משקל עתיקה

לעולם יגור אדם בירושלים

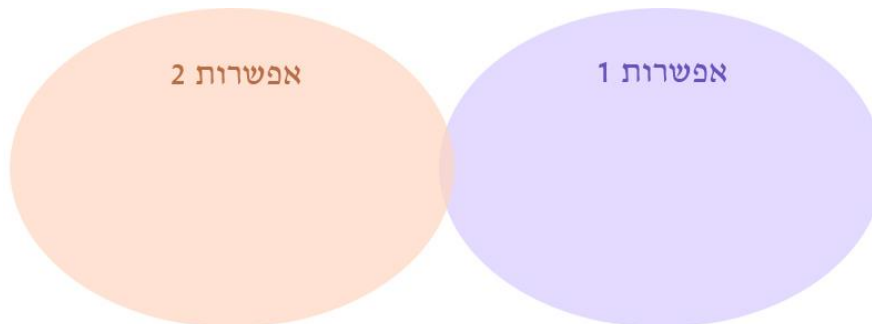

עיינו בשירו של הימן הירושלמי שבעמוד הקודם וענו על השאלות:

1. מה הן שלוש אפשרויות המגורים, על פי סדר עדיפויות, העומדות בפני האדם?

2. מה הן שתי אפשרויות היחס כלפי ירושלים העומדות בפני אדם מעם ישראל?

3. המשורר עוסק במצב בו אדם לא יכול לגור בירושלים. מדוע הוא אינו עוסק במצב

בו אדם לא רוצה לגור בירושלים? _____

4. האם בהוראה "לעולם יגור אדם בירושלים" מתכוון המשורר ליהודים דווקא? _____

מניין לכם? _____

5. בתלמוד הבבלי במסכת קידושין, דף מ"ט עמוד ב', מובאת האמרה המפורסמת אותה

מצטט המשורר בסוף השיר. עיינו במקור ומצאו מה שינה המשורר באמרה המקורית

מה בא הדבר להדגיש, לדעתכם? _____

אתרים קדושים

הר הבית

המקום היחיד הנחשב קדוש על ידי כל הזרמים ביהדות הוא הר הבית, בו על פי המסורת קרו הדברים החשובים ביותר: ממנו הושתת (נוסד) העולם, עליו התקיימה עקדת יצחק ועל פסגתו נבנו שני בתי המקדש היהודיים בזה אחר זה.

קדושת הר הבית נחשבת ל"קדושה סגולית", כלומר שהיא לא תלויה באנשים או באירועים והיא לא נעלמת אף פעם, גם אם המקדש נחרב ועל ההר עומד מסגד, כמובא

בדברי חז"ל: "לא

זזה השכינה מתוך

ההיכל" (שמות

רבה פרשה ב').

בשל כך נוהגים

יהודים לבצע

פעולות הכנה

"תבנית הר הבית וכל בנייניו" רקמה יהודית מהמאה ה-19, מוזיאון אשדוד

וטהרה לקראת עלייה להר כמו טבילה במקווה ונעילת נעלי בד במקום נעלי עור.

אין היום כל בית כנסת או מבנה הקדוש ליהודים על הר הבית. למעשה, במשך כמעט אלפיים שנה, מחורבן המקדש בשנת 70 לספירה ועד ימינו, לא הורשו היהודים לחדש את הפולחן (עבודת האל) היהודי במקום. במשך מאות שנים נאסר עליהם, פעם על ידי הנוצרים ופעם על ידי המוסלמים, לעלות להר הבית.

שינוי חשוב התחולל אחרי מלחמת ששת הימים בשנת 1967 כאשר שחררה מדינת ישראל את ירושלים מידי השלטון הירדני והפכה את הר הבית לחלק מירושלים היהודית. לראשונה מזה מאות שנים הורשו יהודים להיכנס להר הבית, אך השלטון

הישראלי הסכים להסדר על פיו יהודים ייכנסו בשעות מוגבלות דרך 'שער המוגרבים' המשמש לתיירים בלבד. כן נקבע כי יהודים לא יורשו להתפלל על הר הבית, לא בקול ולא בלחש, עם או בלי ספרי תפילה. הסדר זה קיים עד היום.

הכותל המערבי

ממנו: הכותל הוא אחד מארבעת הכתלים (קירות) הגדולים שתמכו את רחבת ההר המוגבהת בימי המלך הורדוס לפני אלפיים שנה. כל הכתלים האחרים של הר הבית עדיין עומדים על תלם כמו הכותל המערבי, ובכל זאת מכל הארבעה דווקא הוא התקדש, וזאת משלוש סיבות:

ב. במשך דורות לא הורשו היהודים לעלות להר הבית, והם יכלו רק לעמוד ולהתפלל מחוץ לכותל. הכותל המערבי הוא הקרוב ביותר לרובע היהודי (מס' 3) ולכן נאספו היהודים דווקא אליו. כך התקבעה קדושתו יותר מהכתלים האחרים.

ג. מסורת יהודית עתיקה הצביעה על קדושה יתרה בכותל המערבי דווקא, כמובא בדברי חז"ל: "לְעוֹלָם אֵין הַשְׂכִּינָה זֹזָה מִכֶּתֶל מַעְרָבִי" (שמות רבה פרשה ב'). חז"ל התכוונו לכותל המערבי של בית המקדש (מס' 4) ולא של הר הבית אבל לאחר שבית המקדש חרב ונעלם, המסורת "נדדה" לכותל המערבי של הר הבית המוכר לנו היום.

קדושת הר הבית והכותל המערבי

מצאו אילו מהמשפטים הבאים נכונים ואילו לא. השחירו רק את המשבצות בהן מופיעים מספריהם של המשפטים הנכונים. מהו המושג שהתקבל בטבלה?

1. הכותל המערבי הוא המקום הקדוש ביותר ליהודים.
2. על פי המסורת, עקדת יצחק התקיימה על הר הבית.
3. הכותל המערבי היה הכי קרוב לקודש הקודשים.
4. אחרי מלחמת ששת הימים נבנה בית כנסת על הר הבית.
5. הרובע היהודי הכי קרוב לכותל המזרחי.
6. קודש הקודשים עמד על פסגת הר המוריה.
7. הר הבית נבנה על גבי הר המוריה.
8. יהודים דתיים טובלים במקווה ומיטהרים לפני עלייה להר הבית.
9. ליהודים מותר לעלות להר הבית רק דרך שער האשפות.

2	5	4	5	6	1	7	4	1	5	8	7	5	9	1	8	3	4	5	9	7	1	9	1
6	9	3	1	8	9	6	2	8	9	6	2	8	2	4	7	2	8	3	4	6	8	2	4
7	1	6	4	6	2	8	6	3	4	7	6	1	6	5	8	6	7	8	5	7	4	3	9
1	4	2	9	7	3	7	4	1	5	9	3	4	7	9	2	7	6	2	1	6	1	6	1

המושג שהתקבל הוא: _____

קבר דוד המלך

בפסגת הר ציון, מדרום לעיר העתיקה, ניצב מבנה גדול אשר במרתפו שוכן קבר דוד המלך. הקבר עשוי מארון קבורה גדול ומפואר ומכוסה בפרוכת (כיסוי קטיפה). על הפרוכת רקומים פסוקים מספר תהילים, שנכתב בחלקו על ידי דוד המלך. במשך כל השנה פוקדים מאמינים את המקום, מתפללים בו ומדליקים בו נרות. בליל חג השבועות, שהוא יום הולדתו וגם יום פטירתו של דוד המלך, מגיעים אלפים להר ציון כדי לפקוד את הקבר ולהשתתף באזכרה לדוד המלך.

סיכום קדושת ירושלים ביהדות

הקיפו בעיגול את התשובות הנכונות:

א. 'אבן השתייה' נקראת כך 1. בגלל ששותים ממנה 2. כי היא התשתית לעולם 3. כי היא עשויה שתי אבנים	ב. על הר המוריה עקד 1. אברהם את יצחק 2. יצחק את יעקב 3. יעקב את יהודה	ג. בית המקדש הראשון נבנה 1. על ידי אברהם אבינו 2. על ידי דוד המלך 3. על ידי שלמה המלך
ד. בית המקדש השני חרב 1. כי היהודים הרגו זה את זה 2. בגלל שהוכנס פסל למקדש 3. בגלל שנאת חינום	ה. אָעֵלָה אֶת יְרוּשָׁלַם... 1. על החומות 2. על ראש שמחתי 3. על כפי המשיח	ו. ירושלים נטלה 9 קבים 1. של געגועים 2. של אהבה 3. של קדושה
ז. המקום הכי קדוש ליהודים 1. הוא הכותל המערבי 2. עיר דוד 3. הר הבית	ח. מי לא אז מהכותל? 1. השכינה 2. העוצמה 3. הכבוד	ט. קבר דוד המלך שוכן 1. בהר המוריה 2. בהר ציון 3. בהר הזיתים

קדושת ירושלים בנצרות

מרכז העולם

בדומה למסורת היהודית, גם על פי המסורת הנוצרית קדושת ירושלים התחילה כבר

האומפאלוס (צילום: סרגיי סרוס)

בבריאת העולם. ההבדל בין המסורות הוא במיקום: בעוד שהמסורת היהודית מצביעה על אבן השתייה שבהר הבית כמרכז העולם, מזהים הנוצרים את המקום הזה בלב כנסיית הקבר שבעיר העתיקה.

מסורת זו החלה להתגבש לפני כ-900 שנה בידי הנוצרים הצלבנים, והם אלה שהציבו בלב הכנסייה אומפאלוס – מתקן המציין את מרכז העולם (אומפאלוס ביוונית - 'טבור').

האומפאלוס בכנסיית הקבר נראה כגביע שמתוכו מבצבץ כדור המחולק לארבעה חלקים. הוא ניצב בדיוק באמצע הדרך בין המקום בו נצלב ישו ובין מערת קבורתו, דבר המסמל כי במותו העניק ישו לעולם את האפשרות להמשיך ולהתקיים (על כך בהמשך).

ייחודו של ישו

ישו היה יהודי שחי לפני כאלפיים שנה בעיר נצרת שבגליל התחתון, ולכן נקרא "נוצרי". הוא היה אדם כריזמטי מאד וסחף אחריו המונים, בעיקר בצפון הארץ ועל גדות הכינרת. ישו קרא לאנשים לחזור בתשובה ולתקן את דרכיהם, והבטיח להם שהגאולה קרבה לבוא. אישיותו הכובשת ונאומיו הדתיים הביאו יהודים רבים להאמין שהוא בעצמו המשיח.

בירושלים ביקר ישו מעט, וכל ביקוריו היו קשים וסוערים: הוא התווכח עם חכמי ישראל היושבים בירושלים, העביר ביקורת נוקבת על הכוהנים, האשים את העם

ב"צדיקות יתר" על חשבון החלשים והתנגד לאופן שבו בית המקדש מנוהל. הוא אף התנבא שיירושלים תיחרב בשל מעשיהם הנפשעים של תושביה, כוהניה וחכמיה. היהודים בירושלים לא אהבו את ישו. הוא הצטייר בעיניהם כנביא שקר החושב שהוא המנהיג האמיתי ומעז לצאת בגלוי נגד החכמים. גם הרומאים לא אהבו אותו. הם חששו שהוא יתסיס את היהודים נגד שלטונם וכריז על עצמו כמלך. לכן, כאשר הגיע ישו

ישו מובא לחקירה בפני ההגמון (צייר: ארמנדו ארגנטי, 1450)

בפעם האחרונה לירושלים בחג הפסח בהיותו בגיל 38, והחל לחולל מהומה, תפסו אותו הרומאים וחקרו אותו לגבי כוונותיו. היהודים לא עזרו לו, ואולי אף שמחו שנתפס. ישו מצדו גם לא הכחיש את האשמות נגדו, כמסופר בברית החדשה: **וַיֵּשׁוּ הַעֲמִיד לְפָנָי הַהֶגְמוֹן [המושל] וַיִּשְׁאַלְהוּ הַהֶגְמוֹן לֵאמֹר: הַאֲתָה הוּא מֶלֶךְ**

הַיְּהוּדִים? וַיֹּאמֶר יֵשׁוּ: אֲתָה אֹמְרָתָּ (הבשורה על פי מתי, פרק כ"ז פסוק 11). התעקשותו של ישו שלא להגן על עצמו הביאה בסופו של דבר את הרומאים להמית אותו בצליבה.

סופו הנורא של ישו הכה בתדהמה את מאמיניו: כיצד ייתכן שהמשיח מת? השבר האמוני הגדול הביא ליצירת תאולוגיה (אמונה דתית-אלוהית) מרתקת שנועדה להסביר ולהצדיק את מותו של ישו: על פי תאולוגיה זו, ישו היה בנו הישיר של האל ונוצר מהחיבור שבין האלוהות לאנושות. הקשר בין האל ובין בני האנוש ניזוק מאד כשאדם וחוה חטאו ואכלו מעץ הדעת. חטא זה הטיל כתם על האנושות כולה, אשר הדרך היחידה לנקותו חייבת היתה להיות קורבן אדם. ישו, אם כן, נבחר להיות הקורבן שיציל את האנושות מהחטא הקדמון. מדוע דווקא הוא? מפני שהיותו בן האלוהים ולא "סתם

אדם" היא הקורבן הנשגב ביותר. במותו העניק אפוא ישו כפרה לעולם, ועל פי המסורת הנוצרית הוא עוד יקום לתחייה כמשיח ויגאל את העולם כולו.

ישו - קורבן ומשיח

קראו את הפרק על ייחודו של ישו וענו על השאלות:

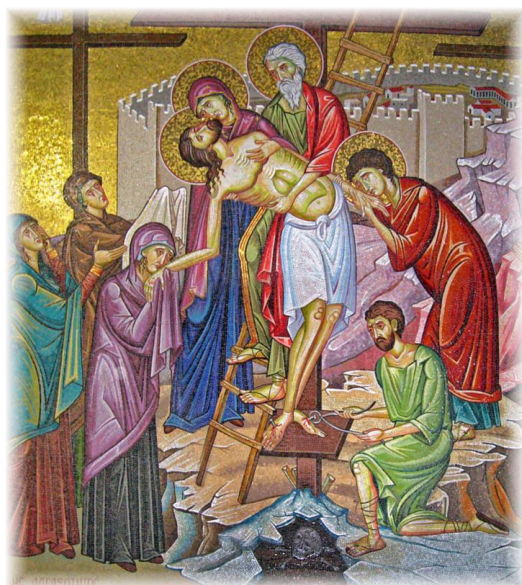
1. מה חשב ישו על ירושלים ועתידה? - _____

2. למה חששו החכמים והרומאים מפניו? - _____

3. על פי התאולוגיה הנוצרית, מדוע לא ניסה ישו להינצל מהצליבה? - _____

קבר אדם הראשון

בכנסיית הקבר שוכנת מערת קבורתו של אדם הראשון. בעוד שהיהודים מאמינים כי

פסיפס בכנסיית הקבר המתאר את צליבת ישו על הגולגותא. למטה – גולגולת אדם הראשון

אדם וחוה נקברו במערת המכפלה שבחברון, הנוצרים מאמינים כי הגולגולת שלו נקברה בירושלים, ואף מכנים את הגבעה בה שוכן הקבר בשם 'גולגותא'. על פי מסורת זו, בראש הגבעה, בדיוק מעל המערה העתיקה, נצלב ישו, ובמותו נסגר מעגל החטא והכפרה: אדם חטא, כאמור, כאשר אכל מעץ הדעת, ואילו ישו נצלב, ובמותו כיפר על אותו חטא קדמון.

מערת קבורת אדם הראשון שוכנת בכנסיית הקבר בִּקְפֻלָּה (חדר תפילה קטן) הנקראת 'קפלת אדם'. בקפלה זו מציגים הנוצרים את הסדק שנוצר בסלע עם יציאת נשמתו של ישו, אשר הגיע עד גולגלתו של אדם הראשון.

השבוע האחרון בחיי ישו

האירועים הסוערים בשבוע האחרון של ישו, אותו בילה בירושלים בחג הפסח, מונצחים היום באתרים שונים, הנחשבים לאתרים קדושים לנצרות. בין האתרים ניתן למצוא את:

חדר הסעודה האחרונה

על פי המסורת הנוצרית, הסעודה האחרונה של ישו לפני צליבתו התקיימה בהר ציון שבירושלים. היתה זו סעודת ליל הסדר שהתקיימה על פי כל הכללים היהודיים, כולל אכילת מצות ושתיית ארבע כוסות יין. בסעודה זו צפה ישו את מותו המתקרב ומסר לתלמידיו צוואה רוחנית: להאמין בו ובדרך החדשה שיזם, שאינה כפופה לחכמי ישראל.

הסעודה האחרונה של ישו בחברת 12 תלמידיו (צייר: ליאונרדו דה וינצ'י, 1498)

לזכר הסעודה האחרונה בנו הנוצרים הצלבנים לפני כ-900 שנה כנסייה קטנה בהר ציון. הכנסייה נבנתה על גבי קבר דוד המלך, כך שבקומת המרתף שוכן הקבר ובקומה השנייה שוכן חדר הסעודה האחרונה.

הסיבה למיקום הכנסייה דווקא שם היא החיבור בין דוד וישו: היהודים מאמינים שהמשיח שיבוא יהיה משיח בן דוד, וכך גם הנוצרים. ההבדל הוא שהנוצרים מאמינים שהמשיח כבר הגיע והוא ישו, ואף טוענים כי ישו הוא צאצא ישיר של דוד המלך. בשל כך בנו הנוצרים את חדר הסעודה האחרונה מעל קבר ישו, כדי לקשור את אחרית ימיו של דוד המלך עם אחרית ימיו של ישו

חדר הסעודה האחרונה

היכן עוד מתחברים דוד המלך וישו?

א. פתחו בתנ"ך בספר שמואל א' פרק ט"ז ומצאו באיזו עיר נולד וחי דוד המלך.

ב. פתחו בברית החדשה בבשורה על פי לוקס, פרק ב' ומצאו באיזו עיר נולד ישו.

דרך הייסורים

לאחר שנתפס על ידי הרומאים ונידון לצליבה, נשלח ישו בשיירת נידונים לגבעת

הגולגותא, כשהוא נושא על גבו את הצלב הכבד עליו יומת. דרכו נקראת 'דרך הייסורים' ואירעו לו בה כמה אירועים, כמו מפגש עם אמו הבוכייה, נפילתו לארץ מכובד הצלב, היחלצותו של אדם בשם שמעון מקירניה לעזרתו, ועוד. רוב האירועים המסופרים לא

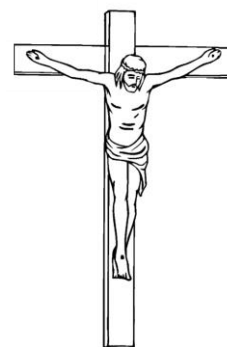
מופיע בברית החדשה אלא הם החלו כמסורת רק במאה ה-14. כך או כך, אירועים אלה מונצחים היום ב"תחנות" - כנסיות קטנות לאורך הרחוב הנושא את השם 'נִיָּה דִּלְוֹרוּזָה' שפירושו בלטינית 'דרך הייסורים'. הצליינים הנוצרים נוהגים לצעוד בדרך הייסורים

חפשו בספרים ובאינטרנט ומצאו מה מספרה של כל תחנה בדרך היסורים.

צליבה היתה צורת הריגה כואבת ואיטית שהיתה מקובלת בקרב בני עמים רבים ובעיקר אצל הרומאים. הם השתמשו בה להענשת מורדים ופושעים בכל רחבי האימפריה, כדי

להרתיע את הציבור. הנידון למוות היה מוצמד אל צלב נעוץ באדמה, כשכפות ידיו ורגליו נקשרות או ממוסמרות אליו. הצלב היה מת אחרי שעות ארוכות מכאב, מאובדן דם, מהלם או מחנק. הרומאים הרגו כך אלפי אנשים.

ישו נצלב יחד עם שאר חברי שיירת הצלובים, ולאחר שמת הורד מהצלב ונישא למערת קבורה שהיתה בסמוך. בכנסיית הקבר מציגים הנוצרים את המקום המדויק על גבעת הגולגותא בו הם מאמינים שעמד צלבו של ישו, וכן את מערת

מערת הקבורה של ישו בכנסיית הקבר (צייר: לואיג'י מאייר, 1810)

הקבורה שבה נקבר. מערה זו ריקה לגמרי, דבר התואם למסורת הנוצרית על פיה ישו קם לתחייה שלושה ימים לאחר מותו, פגש את תלמידיו ומשפחתו ועלה בסערה השמימה אחרי 50 יום.

יחס הנצרות לירושלים

הדת הנוצרית החלה להיווצר מתוך הקהילה היהודית בארץ ישראל זמן קצר לאחר מותו של ישו. רק בהמשך התפשטה הנצרות בכל העולם גם בקרב גויים, עד שהפכה לדת שונה ואף מתנגדת ליהדות. בשל כך ראו הנוצרים הראשונים את ירושלים כעיר קדושה, בדומה ליהודים.

בברית החדשה מסופר כי כשישו קם לתחייה ניעורו אתו לחיים גם מתים אחרים. בתיאור זה מוזכרת קדושתה של ירושלים: "וְהַקְבָּרִים נִפְתָּחוּ וְרַבִּים מִן הַקְדוּשִׁים יִשְׁנֵי אֲדָמַת עֶפֶר נִעֲוְרוּ. וַיֵּצְאוּ מִן הַקְבָּרִים אַחֲרֵי תַחֲיָתוֹ, וַיָּבֹאוּ אֶל הָעִיר הַקְדוּשָׁה וַיֵּרְאוּ לְרַבִּים." (הבשורה על פי מתי, פרק כ"ז פסוקים 52-53). למרות כל זאת היה היחס הנוצרי לירושלים מורכב: מצד אחד זוהי העיר הקדושה בה ישו נצלב ונקבר, ומצד שני ישו בעצמו הרי כעס על תושבי

העיר ואף ניבא את חורבנה, כמתואר בברית החדשה: "הֲנֵה יָמִים בָּאִים וְלֹא תִשָּׁאֵר אֶבֶן עַל אֶבֶן אֲשֶׁר לֹא תִתְּפָרֵק... וְכֹאֲשֶׁר תֵּרְאוּ מַחֲנוֹת סוֹבְבִים אֶת יְרוּשָׁלַיִם יָדַעַתְּ דָּעוּ כִּי קָרִב חֲרָבָהּ... וְהִיתָה יְרוּשָׁלַיִם מְרֻמָּס לְגוֹיִם" (הבשורה על פי לוקס, פרק כ"א, פסוקים 6).

ירושלים היא נוצרית ולא יהודית!

בתקופה הביזנטית, לפני כ-1600 שנה, קיבלה הנבואה של ישו פרשנות מעניינת, על פיה ירושלים היהודית אכן נחרבה ותישאר חרבה, אך ירושלים הנוצרית תפרח ותגדל. השלטון אז בארץ היה נוצרי (הביזנטים היו רומאים שהתנצרו) ולפיכך בנו הקיסרים הביזנטים כנסיות בירושלים, במטרה להפוך אותה למרכז נוצרי בינלאומי. כנסיית הקבר שנבנתה אז הפכה למוקד הדתי, ומסורת הקדושה עברה מהר הבית אליה.

אחת ההוכחות המרתקות להפיכת ירושלים לעיר נוצרית לגמרי היא מפת מידבא. מפה זו, העשויה כולה פסיפס, נתגלתה על רצפת כנסייה עתיקה בעיר מידבא שבירדן. המפה מתארת את ארץ ישראל בתקופה הביזנטית ובתוכה כמובן גם ירושלים. ירושלים מפורטת מאוד ותיאורה במפה כולל בתים, רחובות ראשיים וכן כנסיות חשובות, המסומנות בגגות אדומים. כנסיית הקבר, הקדושה מכולן, מוצגת כמובן במרכז ירושלים.

ירושלים במפת מידבא, המאה ה-7 לספירה, כולל הדגשת הכנסיות החשובות

מה אפשר ללמוד ממפת מידבא על ירושלים הנוצרית?

1. מצאו את כנסיית הקבר במפת ימינו. האם היא שוכנת במרכז העיר העתיקה? - _____
2. כמה כנסיות מופיעות במפה? - _____
3. מדוע לא מופיעים בתי כנסת או מבנים יהודיים במפה? - _____
4. איזו רחבה גדולה הקיימת עד ימינו בעיר העתיקה לא מופיעה במפה? - _____
5. מדוע? - _____
6. מדוע כנסיית הקבר מופיעה במקום שגוי? - _____

כנסיית הַנִּיָּאָה הענקית שבנו הביזנטים בירושלים. שרידיה מצויים היום מתחת לרובע היהודי

במאמץ להפוך את ירושלים לנוצרית ולהדגיש

את חורבנה של ירושלים היהודית, אסרו

הנוצרים על יהודים להיכנס אל

העיר. היום היחיד שבו

הורשו יהודים להתקרב

אל ירושלים היה תשעה

באב (יום חורבן

המקדש), שאז הותר להם לצפות מרחוק על בית המקדש ההרוס ולהתאבל על חורבן

ירושלים. תמורת תענוג מפוקפק זה נאלצו היהודים לשלם סכום נכבד לנוצרים. תיאור

למנהג זה אפשר למצוא בכתב יד מלא שנאה ליהודים שנכתב על ידי הירונימוס, אב

כנסייה חשוב שהתגורר בארץ ישראל במאה החמישית (לפני כ-1,500 שנה):

איסור כניסת יהודים לירושלים

ענו על השאלות על פי מה שקראתם לעיל.

עַד עַצְמָם הָיוּם הַזֶּה נִאָסֵר עַל אֹתָם
אֲרִיסִים דּוֹ פְּרָצוּפִיִּים לָבֹא לִירוּשָׁלַיִם...
אֲלָא אִם כֵּן יָבוֹאוּ כְּדֵי לִבְכוֹת, כִּי אִז
נִתְּנָה לָהֶם רְשׁוּת לְשֹׂאת הַסֵּפֶד עַל
חֲרָבוֹתֶיהָ שֶׁל הָעִיר תַּמּוּרַת תְּשֻׁלוֹם...
בְּיוֹם כְּבוּשׁ יְרוּשָׁלַיִם וּבְיוֹם הַחֲרָבָתָהּ
בְּיָדֵי הַרֹמָאִים אֶפְשָׁר לִרְאוֹת אֶת בְּנֵי
הָעָם הַזֶּה מִבָּכִים... אֶת חֲרָבוֹת מְקַדָּשָׁם,
וְאֵינָם רְאוּיִים לְרַחֲמִים

פירוש הירונימוס לספר צפניה

1. מדוע לא הרשו הנוצרים ליהודים

להיכנס לירושלים? - _____

2. למה הסכימו בכל זאת בתשעה באב?

3. מדוע הם "אינם ראויים לרחמים"?

ממלכת ירושלים

בשנת 640 לספירה כבשו המוסלמים את ארץ ישראל וגירשו את הנוצרים מהשלטון. המוסלמים פתחו את שערי ירושלים בפני בני כל הדתות, כולל יהודים, שלראשונה אחרי מאות שנים הורשו לבקר ואף לגור בעיר. בעקבות הכיבוש המוסלמי עלה קרנה של ירושלים אף יותר בקרב הנוצרים, והיא נתפסה כעיר קדושה שחוללה בידי זרים. במשך יותר מ-450 שנה שלטו שושלות מוסלמיות בארץ ישראל ובירושלים, ובכל אותן שנים נשבעו הנוצרים לגרשם ממנה. משאלת לב זו התגשמה בשנת 1099, כאשר אלפי נוצרים מאירופה, שנקראו צלבנים, יצאו למסעות צלב גדולים כדי "להציל את ירושלים הקדושה מידי הכופרים המוסלמים". הצלבנים כבשו את ירושלים והפכו אותה לבירת ממלכתם, שאף נקראה "ממלכת ירושלים".

אך המוסלמים לא ויתרו, ואחרי פחות ממאה שנה, בשנת 1187, הצליחו לאחר מאמצים רבים למוטט את השלטון הצלבני ולגרש את הנוצרים מארץ ישראל. אך גם הנוצרים לא ויתרו, ואחרי 4 שנות התארגנות חזרו במסע צלב חדש. למרות רצונם העז של הנוצרים להחזיר לידיהם את ירושלים, הם נפלו למול חיילי המוסלמים. ירושלים לא חזרה עוד לשלטון נוצרי, והצלבנים נאלצו להסתפק ברצועת חוף צרה בארץ ישראל, וגם זה למשך כמאה שנים בלבד עד שגורשו כליל.

ארץ ישראל המנדטורית

730 שנה שלטו ממלכות מוסלמיות בירושלים, עד שהנוצרים הצליחו להחזיר לידיהם את העיר הקדושה. היה זה בשנת 1917, כאשר הבריטים כבשו את ארץ ישראל. במסגרת חברותם ב'חבר הלאומים' (הארגון שקדם לאו"ם), לא הורשו הבריטים להפוך את ארץ ישראל לחלק מארצם, אך קיבלו אישור לשלוט בה שלטון זמני (מנדט). כבני אימפריה נוצרית הם ראו את עצמם כצלבנים החדשים, ובתיאורים שמסרו על כניסתם לירושלים ניכרת התרגשות דתית אמיתית. דוגמא לכך אפשר למצוא בציור המופיע כאן, אשר פורסם בעיתון בריטי ימים ספורים לאחר כיבוש ירושלים בשנת 1917. כותרת הציור היא 'מסע הצלב האחרון' ולמטה: 'ריצ'רד לב הארי (מנהיג צלבני חשוב) מביט על עיר הקודש ואומר: חלומי מתגשם!'

THE LAST CRUSADE.

Richard the Lion (looking down on the Holy City). "MY DREAM COMES TRUE!"

סיכום קדושת ירושלים בנצרות

הקיפו בעיגול את התשובות הנכונות:

א. מרכז העולם ע"פ הנצרות 1. הוא בהר המוריה 2. במערת המכפלה 3. בכנסיית הקבר	ב. ישו נקרא 'נוצרי' כי הוא 1. לא נולד אלא נוצר 2. כי הוא נולד בנצרת 3. כי הוא נצר לדוד המלך	ג. מי צלב את ישו? 1. היהודים 2. הרומאים 3. הנוצרים
ד. הקשר בין ישו ודוד המלך 1. הוא שישו צאצא של דוד 2. ישו היה מלך כמו דוד 3. דוד כתב על ישו	ה. שמעון מקירנה עזר לישו 1. לברוח מהרומאים 2. להתנבא על היהודים 3. לשאת את הצלב	ו. במפת מידבא רואים את 1. ירושלים הנוצרית 2. ירושלים היהודית 3. ירושלים המוסלמית
ז. בתשעה באב הורשו 1. הנוצרים להטביל את ישו 2. היהודים להיכנס לירושלים 3. הירושלמים לצאת מהעיר	ח. ממלכת הצלבנים נקראה 1. 'מלכותו של ישו' 2. 'ממלכת ירושלים' 3. 'מפתחות השמים'	ט. הבריטים היו הנוצרים 1. הראשונים שכבשו את י-ם 2. האחרונים ששלטו בי-ם 3. האכזרים ביותר בי-ם

אתרים קדושים

כנסיית הקבר היא האתר הקדוש והחשוב ביותר לנוצרים בירושלים, אך לצדה פועלים עוד אתרים קדושים רבים. נסקור להלן שלושה מהחשובים שבהם.

גן הקבר

במשך אלפי שנים האמינו בני כל העדות הנוצריות כי כנסיית הקבר היא המקום בו ישו נקבר. לפני כ-130 שנה ביקר בירושלים אנגלי נוצרי בשם צ'ארלס גורדון, שערער על הדעה המקובלת ויצא לחפש את מקום הקבר "האמיתי" לדעתו. גורדון היה נוצרי

פרוטסטנטי, כלומר חבר בזרם נוצרי מודרני יותר, הנפוץ ברבות ממדינות אירופה. הוא מצא מערת קבורה חצובה בסלע בהר שמול שער הפרחים, המתוארכת לימי בית

מערת הקבורה של ישו בגן הקבר, על פי האמונה הפרוטסטנטית

המקדש השני, ימיו של ישו. גורדון זיהה את המקום כקברו של ישו, ובעקבותיו הלכו כל הפרוטסטנטים בעולם. עד היום משמש המקום כאתר קדוש לפרוטסטנטים, ומתקיימים בו טקסים ותפילות.

הר הזיתים

ההר התוחם את ירושלים מצד מזרח התקדש כבר בימי קדם בידי הנוצרים, שכן על פי הברית החדשה שם בילה ישו את ימיו האחרונים בירושלים לפני צליבתו. בתקופה הביזנטית, לפני כ-1,500 שנה, היה הר הזיתים מלא בכנסיות,

מנזרים ואתרים קדושים לנצרות, והיה אחד ממוקדי הביקור החשובים ביותר לצליינים בירושלים. אתרים אלה נחרבו במהלך השנים, אך רבים מהם שופצו עם כיבוש ירושלים בימי הצלבנים לפני כ-900 שנה. גם היום נחשב הר הזיתים להר קדוש ונבנו בו כנסיות חדשות.

כנסיית גת שמנים שעל הר הזיתים

כנסיית דורמיציון

על פסגת הר ציון שמדרום לעיר העתיקה שוכנת כנסייה בשם דֹרְמִיצִיוֹן. שם הכנסייה הוא בלטינית ופירושו הוא 'תרדמה' שכן על פי המסורת הנוצרית, במקום זה נרדמה

מריה אם ישו את תרדמתה האחרונה ולא התעוררה עוד. כנסיית דורמיציון היא כנסייה

פסל מריה הרדומה בקריפטת של כנסיית דורמיציון

חדשה למדי, בת בסך הכל קצת יותר ממאה שנה, והיא מיוחדת במבנה העגול שלה, שהוא מאד נדיר בין כנסיות ירושלים. בקומת המרתף של הכנסייה ("הקריפטת") מונח פסל של מריה השקועה בתרדמה, ומעל ראשה פסיפסי נשים היסטוריות הבאות ללוותה לגן עדן.

הנשים בקריפטת של כנסיית דורמיציון

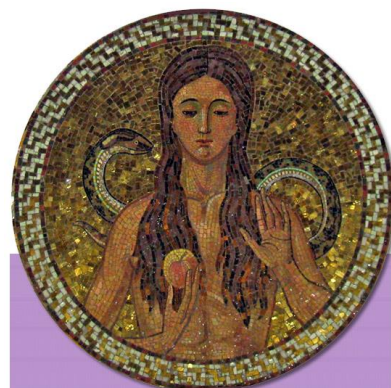
היעזרו ברמזים ומצאו מי הן הנשים המופיעות בפסיפס בכנסיית דורמיציון.

ליקטה שיבולים בחג השבועות

ערפה את ראש האויב בימי המכבים

מי זה מפתה אותה לחטוא?

תקעה ליסרא יתד בראש

מלכה יהודייה מהודו ועד כוש

אחות משה מתופפת בשירת הים

קדושת ירושלים באסלאם

האסלאם היא הדת הצעירה מבין 3 הדתות המונותאיסטיות (המאמינות באל אחד) הגדולות. היא נוצרה במאה השביעית לפני כ-1,300 שנה על ידי מוחמד בחצי האי ערב (סעודיה של ימינו). מוחמד, שהושפע מדתות וממסורות שונות ובהן גם הדת היהודית, סחף אחריו מאמינים רבים ובתוך שנים לא רבות הפכה מכה, העיר בה נולד ופעל, למרכז אסלאמי חשוב.

הכעבה בעיר מכה מוקפת באלפי מוסלמים (צילום: מוחמד מהדי כארים)

עוד לפניכן היתה מכה עיר קדושה: במשך מאות שנים עמד בה מתחם פולחני שבמרכזו אבן מטאוריט (אבן שנפלה מהחלל לכדור הארץ). האבן נשמרה בתוך הפעֶבֶה - מבנה מרובע גדול ושחור

בלב העיר מכה, והמאמינים סגדו לה והקיפו אותה במעגלים גדולים. לימים נהרס אתר פולחן זה ובמקומו נבנה סביב הפעֶבֶה המתחם המקודש ביותר לאסלאם. לא קלה היתה דרכו של מוחמד בתחילת הדרך; בעקבות מתנגדים שקמו לו במכה, נאלצו הוא ומאמיניו לאחר פעילות של כ-15 שנה לעזוב את מכה ולעבור לעיר אחרת מעט צפונית יותר בחצי האי הערב, שנקראה יְתִ'רָב. עם מעבר מוחמד אליה הפך שמה ל'מְדִינַת אֶ-נְבִי' (עיר הנביא) ובקיצור - מְדִינָה.

כיוון התפילה

אחד מכינוייה של ירושלים בקרב המוסלמים היא 'אוּלָּא אַל-קַבְּלָתִין' שפירושו 'הראשונה מבין שני כיווני התפילה'. הכינוי נולד מכך שבתחילה, בעת שהיו במכה, התפללו מוחמד

ומאמיניו לכיוון ירושלים, דבר שנבע מהשפעת יהודים מקומיים. גם אחרי שעקרו למדינה היה כיוון התפילה צפונה לירושלים.

חשיבות התפילה לכיוון ירושלים באה לידי ביטוי בספר הקוראן, בפרק 'הפרה' (סורת אַל בַּקְרָה) פסוקים 136-141, שם משבח מוחמד את התפילה לכיוון ה'הֶרָאם', הוא הר הבית בירושלים: **"מִגַּמַּת פְּנִיכֶם תִּהְיֶה לְהַבְדִּיל בֵּין הַהוֹלָכִים אַחֲרֵי הַנְּבִיא וּבֵין הַמּוֹפְנִים לֹא אֶת עֶרְפָּם... רְאִינוּ בְּשֵׂאתָךְ עֵינֶיךָ הַשְׁמִימָה וְשִׁמְנוּ מִגַּמַּת פְּנִיךָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּבְחַר. שָׂא עֵינֶיךָ מִזֶּל הַיֵּכָל הֶרָאם, בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּהְיֶה – שִׁים עֵינֶיךָ שָׁמָּה בְּתַפְלָתְךָ! אֲנִשִּׁי הַכְּתָב [הַיְּהוּדִים] יוֹדְעִים כִּי זֹאת אֵמֶת מְאֻזָּנָה..."**

הקוראן מעיד, אפוא, שמוחמד למד מן היהודים שיש להתפלל לכיוון ירושלים, וכך אף הורה למאמיניו לעשות. אולם יום אחד, בעיצומה של התפילה, הוא הסתובב לפתע ושינה את כיוון התפילה למכה. מוחמד לא הסביר את מעשהו זה, אך מקובל לראות בכך את בחירתו הסופית במכה כעיר הקדושה והחשובה לאסלאם.

עד עצם היום הזה מכונה המסגד במדינה בו התקיים שינוי כיוון התפילה בשם 'מסגד אַל-קַבְלָתִין', שפירושו 'מסגד שני כיווני התפילה'. במסגד זה מציגים המוסלמים שתי גומחות תפילה – האחת בקיר הפונה צפונה לכיוון ירושלים והשנייה בקיר הפונה דרומה לכיוון מכה. בשאר המסגדים בעולם מקובל עד היום לציין בגומחת תפילה בקיר את הכיוון למכה. גומחה זו נקראת 'מֶחְרָאב'.

מֶחְרָאב מעוטר במסגד בפקיסטן בקיר הפונה למכה

כיוון התפילה לירושלים

בדקו בספרים ובאינטרנט והקיפו את הטענה - או הטענות – מדוע לדעת החוקרים זנח מוחמד את ירושלים ככיוון התפילה, והעדיף את מכה:

מרכז העולם

המוסלמים מקבלים את המסורת היהודית הרואה באבן השתייה שבהר הבית את המקום ממנו נברא העולם. עדות לכך ניתן למצוא למשל בכתבי חכם האסלאם הקדום אַנַּס אַבְן מֶלֶכ: "גַּן הָעֵדֶן נִכְסַף לְיְרוּשָׁלַּיִם וְאַבְן הַשְּׂתִיָּה הִיא טִבּוֹר הָאָרֶץ", או בכתבי החכם סוּאֵדָה אַבְן עֵטָא אֶל-חֲצָרְמִי: "כִּאֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים יְתְרוֹמָם וַיַּתְעִלָּה אֶת הָאָרֶץ וּבִקֵּשׁ לַעֲלֹת אֶל הַשָּׁמַיִם, בִּקְשׁוּ הַחֲרִים כְּבוֹד עַל מִי מֵהֶם יֵהָא הַדָּבָר. וַחֲסַלַּע שָׁל יְרוּשָׁלַּיִם הָיָה שִׁפְלָ רֹחַ מִתּוֹךְ הַכְּנַעַנָה לַגְדִּילָתוֹ שָׁל אֱלֹהִים יַתְעִלָּה, וְאַלֹהִים הוֹדִיחַ לוֹ עַל כֵּךְ וַעֲרַף אֶת הָעֲלִיָּה מִמֶּנּוּ."*

למרות זאת, ירושלים לא נחשבת בעיני המוסלמים כיחידה הקשורה בבריאת העולם, אלא כשותפה לערים מֶכָה וּמִדְיָנָה. בספר האסלאמי הקדום והחשוב 'שִׁבְחֵי יְרוּשָׁלַיִם' מובאים בעניין זה דבריה של עִיִּשָּׁה אשתו של מוחמד, המצטטת את בעלה: "הַנְּבִיא עָלָיו הַשָּׁלוֹם אָמַר: מִכָּה הִיא עִיר שְׂאֵלָלָה... רוֹמָם אֶת קַדְשֶׁתָּהּ, בָּרָא אוֹתָהּ וַחֲקִיפָה בְּמַלְאָכִים, וְזֹאת

* הציטוטים כאן ובהמשך הפרק לקוחים ממאמרו של עופר ליבנה-כפרי: "על ירושלים באסלאם הקדום" בכתב

העת 'קתדרה' גיליון 51, ו"ירושלים – טבור הארץ במסורת האסלאם" ב'קתדרה' גיליון 69

אֶלֶף שָׁנָה לִפְנֵי שִׁפְרָא מִשְׁחֵזוּ עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. אַחֲרַי כִּף חֲבֵר אוֹתָהּ עִם מְדִינָה וְחֲבֵר אֶת מְדִינָה לִירוּשָׁלַיִם. רַק כְּעֶבֶר אֶלֶף שָׁנִים בָּרָא אֶת הָעוֹלָם בְּבֵת אַחַת."

קבר אדם הראשון

מערת קבר אדם הראשון בהר הבית. ציור מהמאה ה-19

חשיבות נוספת של אבן השתייה באסלאם נעוצה במערה קטנה השוכנת בתוכה, ואשר מזוהה במסורת האסלאם כמערת קבורתו של אדם הראשון. פרט זה מופיע למשל בדברי ח'אלד בן מעדאן שחי במאה השמינית: "ראשו של אדם נמצא מימין לסלע

וְשִׁתִּי רִגְלָיו בְּמִרְחָק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר מֵאֹתִים" (מיל=מידת מרחק קדומה), או בדברי אֲבִן סְלִימָאן בן אותה תקופה: "אדם עליו השלום, במותו בארץ חזון, יצא לקבר אותו בירושלים". גם המוסלמים, אפוא, בדומה לנוצרים, רואים בירושלים את מקום קבורת אדם הראשון, אלא שהם מזהים את מערת הקבורה בהר הבית ולא בכנסיית הקבר. עם זאת יש לציין כי לא מעט מסורות מוסלמיות מקבלות את המסורת היהודית על פיה אדם הראשון וחוה אשתו קבורים במערת המכפלה.

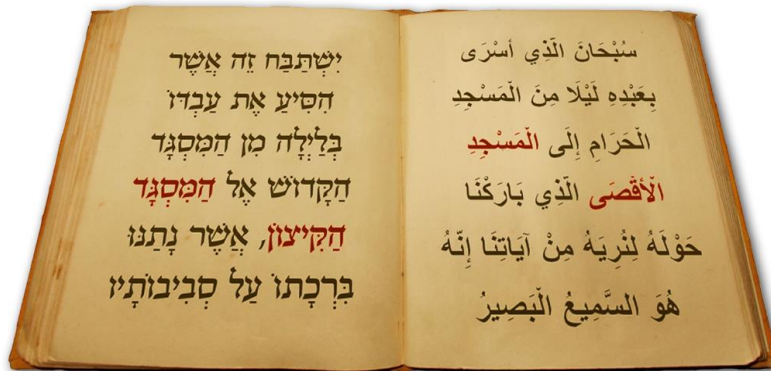
שאלה למחשבה

שלוש הדתות המונותאיסטיות הגדולות מזהות בירושלים את מרכז העולם ואת מקום קבורת אדם הראשון. מהו הקשר, לדעתכם, בין הדברים? _____

המסע הלילי והעלייה לשמים

חשיבותה העיקרית של ירושלים באסלאם נובעת מהמסורת על פיה בירושלים התקיימה העלייה לשמים של מוחמד. אירוע זה מובא בקוראן בפסוק הראשון של פרק 17:

פסוק זה מספר על מסע לילי (בערבית: אַסְרָא) שערך מוחמד, בו הוביל אותו האל מהמסגד הקדוש במכה ל"מסגד הקיצון" (בערבית: מסגד אל-אקצה).

מסורות אסלאמיות מאוחרות הרחיבו את תיאור המסע הלילי, ועל פיהן כאשר הגיע למסגד הקיצון, עלה מוחמד מעלה מעלה, חצה את שבעת הרקיעים ובדרכו פגש בנביאים ומנהיגים קדומים כמו אברהם אבנו, משה רבנו, ישו ואחרים. בהגיעו לרקיע השביעי פגש מוחמד את האל בכבודו ובעצמו. עלייה זו לשמים נקראת בערבית מַעְרָאג'.

הראשון שתיאר בכתב את המסע הלילי והעלייה לשמים היה מוחמד אלבוּכְאֵרִי שחי

כמאתיים שנה אחרי מוחמד. ספרו 'צַחִיחַ אלבוּכְאֵרִי' (צחִיחַ = מקורי, אמיתי) נחשב לאחד מששת ספרי החֲדִית' החשובים ביותר. ב'צחִיחַ' תיאר אלבוּכְאֵרִי בפרוטרוט את המסע, ואף הוסיף תיאור מדויק של הבהמה הנקראת אֶלְבֶּרַאק ("הַבְּרֶק") עליה רכב מוחמד.

המסע הלילי והעלייה השמימה. ציור פרסי מהמאה ה-16

המסע הלילי והעלייה לשמים

מצאו בספרים או באינטרנט תיאור מפורט של 'המסע הלילי של מוחמד' על פי אלבוכארי וענו על השאלות:

1. במה מזכירה אֶלְבְּרָאק את בהמתו של המשיח היהודי? מה מעיד הדבר על מסורת

האסלאם? -

2. איזה איסור מוסלמי ידוע מרומז במבחן שערך המלאך גבריאל למוחמד?

3. מי הם האנשים שפגש מוחמד במסע הלילי? -

4. ארבעה מתוכם מופיעים במסורת היהודית של האושפיזין בחג הסוכות. מי הם?

5. מה מעידה קבלת הפנים לה זכה מוחמד בכל רקיע על תפיסתו של אלבוכארי? -

6. מהו הנושא עליו נשא ונתן מוחמד בפני האל? -

7. מה היו תוצאות המו"מ? -

איפה היה "המסגד הקיצון"?

בקוראן לא מוזכרת ירושלים כלל, גם לא בסיפור המסע הלילי. מסגד אל-אקצה המתואר בו לא יכול היה להיות זה שבירושלים, שכן המסגד הירושלמי נבנה רק לאחר מותו של מוחמד. בתיאור המסע הלילי של אלבוכארי, לעומת זאת, נכתב בפירוש שהאירוע

התרחש בירושלים, שכן בימיו היה המסגד כבר קיים. בינתיים, עד בניית המסגד בירושלים, נחלקו חכמי האסלאם הראשונים בשאלה: היכן היה המסגד הקיצון ממנו

תיאור המסע הלילי ממכה לירושלים באתר עיראקי (צייר: שגר אהל אלעראק)

עלה מוחמד השמימה?

בתחילה סברו הפרשנים כי "המסגד הקיצון" המתואר בקוראן הוא מסגד שמיימי הנמצא בראש הרקיע השביעי מעל מפה, אליו הגיע מוחמד

במסעו הלילי. בהמשך היו שהציעו ש"המסגד הקיצון" הוא מסגד במדינה, והיו גם שיעים (בני אחד הזרמים באסלאם) שטענו כי "המסגד הקיצון" נמצא בעיר כופה שבעיראק, בירתם הקדומה של השיעים. היו גם שראו במסע הלילי ובעלייה לשמים סיפור שהוא משל בלבד שנועד להעביר מסר דתי למאמינים, ולאו דווקא תיאור של מסע גיאוגרפי ממש.

ירושלים - מקום חיבור בין שמים וארץ

המסורת המוסלמית הרואה בירושלים "תחנת מעבר" בין ארץ ושמים מבוססת על מסורות דומות ביהדות ובנצרות. מה הן?

- א. דברי הימים ב', פרק ו, פסוקים א-ב – מי ירד מהשמים בירושלים? - _____
- ב. בראשית פרק כ"ח, פסוק יב – מי עלה וירד בין שמים וארץ בירושלים? - _____
- ג. יחזקאל פרק י"א, פסוק כג - מי יעלה מעל תוך העיר באחרית הימים? - _____
- ד. הברית החדשה, הבשורה על פי לוקס, פרק כ"ד פסוקים 46-51 – מי עלה השמימה בהר הזיתים? - _____

פחות מחמישים שנה לאחר "המסע הלילי", זמן קצר לאחר שירושלים נכבשה לראשונה בידי המוסלמים, נבנה על הר הבית מסגד בשם 'אל-אקצה'. במעשה זה התקבעה מסורת "המסגד הקיצון" עם ירושלים, עד כי היום היא מקובלת על כל זרמי האסלאם, למרות שהמסגד נבנה בעקבות המסורת, ולא להיפך.

כיבוש ירושלים בידי המוסלמים

ההגעה לירושלים

ארץ ישראל נכבשה במאה השביעית (לפני כ-1,350) שנה, במסגרת מסעות הכיבוש המוסלמי במרחב הים התיכון. הח'ליפה (המנהיג המוסלמי) עומר כבש את ירושלים בשנת 638 לספירה ובכך הפך אותה לחלק מהמרחב המוסלמי הגדול של המזרח התיכון. על פי המסורת המוסלמית, החל אירוע היסטורי זה מדרום לירושלים, ברכס שעליו שוכן היום ארמון הנציב. כאשר עמד עומר על ראש הרכס וראה לראשונה בחייו את ירושלים

פרסומת לסדרת טלוויזיה שהופקה על דמותו של עומר בארצות האסלאם בשנת 2005

במלוא הדרה, הוא כרע על ברכיו וקרא: "אֵלֶּהוּ אֶכְפֹּר!" (אלוהים הוא הכי גדול). אומרים שבשל כך נקרא הכפר הערבי הגדול השוכן למרגלות הרכס בשם 'ג'בל מוכאבר'.

החיפוש אחר הר הבית

אגדות רבות נשזרו בתיאור כניסתו של עומר לירושלים ובמאורעות שפקדו אותו בימיו הראשונים בה. אחת מהן מספרת כי עומר התעקש להיכנס בצניעות אל העיר, כשהוא

לבוש בגדי נוודים בדואים פשוטים ורוכב על גמל. לסובביו הסביר: "כשעיר כמו ירושלים נופלת לידיך, חובה עליך להשפיל את עצמך כדי שלא תתגאה יותר מדי."

מי שקיבל את פניו של עומר בירושלים היה סופרונים, הפטריארך (המנהיג הנוצרי) של העיר. המסורת המוסלמית מספרת שכאשר ביקש עומר מהפטריארך להראות לו את מקום המקדש, לקח אותו סופרונים לכנסיית הקבר. עומר התכעס על הפטריארך והאשים אותו בשקר. "ביקשת ממך להראות לי את מקום המקדש!" הוא ציווה. אז

סופרונים בציור קיר בכנסייה הרוסית בירושלים

הוליך אותו סופרונים להר ציון שעליו עמדו כנסיות

חשובות. עומר התמלא חימה גם הפעם ותבע

מהפטריארך לקחת אותו למקום הנכון. רק אז לקח

סופרונים את עומר להר הבית, שעמד עד אז חרב

ומלא באשפה. מיהר עומר וציווה על עבדיו לנקות

את המקום ולפנות את כל האשפה שעליו.

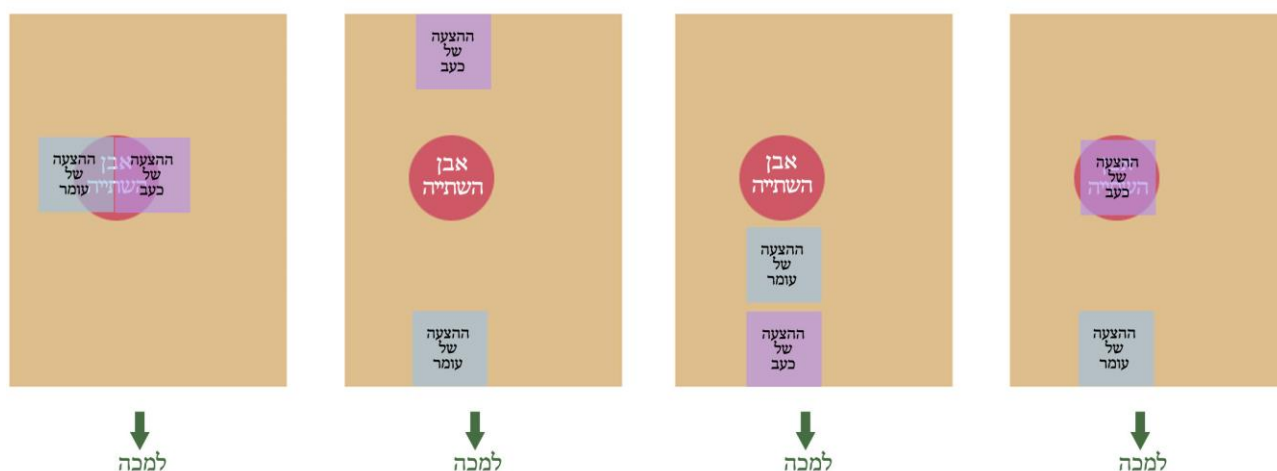
היכן ייבנה המסגד?

כאשר עמד הר הבית נקי ומוכן, עלה עומר לפסגתו כשהוא מלווה בעוזרו האישי, יהודי שהתאסלם בשם פֶּעֶב אֶל אַחְבָּר. עומר החליט להקים במקום מסגד השניים התלבטו באיזו נקודה בדיוק. "הכי טוב שתבנה את המסגד מצפון לאבן השתייה," יעץ פֶּעֶב לעומר, "כך יעמדו המאמינים ויתפללו לכיוון דרום, ובתפילתם יכוונו לשני כיווני התפילה – זה של מוחמד (לכיוון מכה) וזה של משה (לכיוון אבן השתייה). עומר סירב לרעיון והאשים את כעב ב"חשיבה של יהודים": "ה'קיבלה' החשוב הוא מִכָּה," אמר עומר, "והמצווה היא לפנות אליה ולא לאבן השתייה." בעקבות כך בנה עומר את המסגד בהר הבית, במקום שאילץ את שהמתפללים בו להפנות את גבם לאבן השתייה. מסגד זה, שהיה עשוי עץ, הוחלף לאחר מכן במסגד אבן מפואר (על כך בהמשך).

היכן ייבנה המסגד?

הקיפו בעיגול את הסימנים של המקומות בהר הבית על פי הצעתם של עומר ופֶּעֶב
אֶל אַחְבָּר, על פי מה שקראתם לעיל.

על פי מסורת זו, מהו המהפך שהתחולל ביחס המוסלמים לאבן השתייה מראשית
האסלאם ועד ימינו? -

יום הדין ואחרית הימים

המסורת המוסלמית דומה מאוד למסורת היהודית, על פיה בירושלים יתרחשו אירועי
אחרית הימים ויום הדין. כך למשל על פי האסלאם יתאחדו ביום הזה הפְּעֵבָה ואבן
השתייה, וכל יושבי תבל יקומו לתחייה בהר הזיתים. האל יֵשֵׁב אז על צמד האבנים
שיהפכו לאחת וישפוט את בני האדם. כיצד זה יקרה? - ביום זה יימתח גשר (בערבית:

צָרָאט) דק כשערה מהר הזיתים להר הבית,
מעל פני עמק יהושפט. על גשר זה, שייתמך
בשבע קשתות, יצעדו כל יושבי תבל ובכל
קשת יעצרו אותם וישאלו אותם על
מעשיהם. הצדיקים שבהם יעברו ללא פגע,
ואילו הרשעים ימעדו ויפלו לתוך מדורות

חזית מלון 'שבע הקשתות' בהר הזיתים

אש בתחתית הוואדי. על בסיס מסורת זו בנו מוסלמים בעת החדשה על פסגת הר הזיתים, מול הר הבית, מלון שחזיתו עשויה שבע קשתות.

"הכוס" - מתקן מים לטהרת ידיים ורגליים בהר הבית

את תפקיד אליהו הנביא המבשר את יום הגאולה תופס במסורת המוסלמית המלאך רפאל (בערבית: אַסְרָאפִיל) שיעמוד על האבן המאוחדת ויתקע בשופר שלוש פעמים כהכרזה על בוא יום הדין. לשערי כיפת הסלע בהר הבית

קוראים עד היום על שם מסורת זו: 'שער השופר' ו'שער רפאל'.

העיר השלישית בקדושתה לאסלאם

ירושלים הצטרפה לחיק האסלאם אחרי מכה ומדינה, ובשל כך לא זכתה למעמד עליון, מה גם שהיא היתה רחוקה ממרכז הפעילות המוסלמית בחצי האי ערב. על אף שירושלים נקראת בערבית 'אַלקוּדַס' (הקדושה), היא קיבלה בפועל מעמד של 'ת'אלַת' אַל-חֶרַאמִין, כלומר "השלישית בקדושתה" בלבד.

על התלבטויותיהם של המוסלמים בראשית הדרך בדבר קדושתה של ירושלים אנו למדים ממקורות שונים, כמו למשל מן הדיון שנסב על קדושת אבן השתייה:

"שְׁנֵי אַנְשִׁים מִחֲבָרֵי הַנְּבִיא (מוחמד) נִשְׁאַלּוּ: הֲרֹזָאִים אַתֶּם מָה אֹמְרִים הָאֲנָשִׁים בְּעֶנְיָן הַסֵּלַע הַזֶּה, הֲאֵם זֶה אֵמֶת וְנִנְחָג לְפִיָּה, אוּ שִׁזָּה דָּבָר שֶׁמְקוֹרוֹ בְּכַתָּאב (ספרי יהודים או נוצרים) וְנִחְדָּל מִמֶּנּוּ? וְאָמְרוּ שְׁנֵיהֶם: חֲלִילָה! מִי מְטִיל סֶפֶק לְגַבִּי הַסֵּלַע? הֲרִי כֹאֲשֶׁר אֱלֹהִים עָלָה אֶל הַשָּׁמַיִם הוּא אָמַר לְסֵלַע שֶׁל יְרוּשָׁלַּיִם: זֶה מְקוֹמִי וּמְקוֹם כֶּסֶד כְּבוֹדִי בַּיּוֹם תַּחֲתִית הַמַּתִּיָּם, וּמְקוֹם הַהֶאֱסָפוֹת שֶׁל עַבְדִּי; זֶה מְקוֹם גֵּן הָעֵדֶן שֶׁלִּי מִיָּמִינוֹ שֶׁל הַסֵּלַע וּמְקוֹם הַגִּיהֶנוֹם שֶׁלִּי מִשְׁמָאלוֹ, וְבוֹ אֵצִיב אֶת מְאֻזִּי לְפָנָיו, אֲנִי אֱלֹהִים, הַדִּין שֶׁל יוֹם הַדִּין."

קדושת ירושלים הפכה ברבות השנים לעובדה מוגמרת והביאה לבנייתם של מוסדות דת וחינוך מוסלמיים בעיר לאורך כל תקופות השלטון המוסלמי בה. עדות להתקדשותה של ירושלים כבר לפני 800 שנה ניתן למצוא במכתב ששלח הכובש המוסלמי, צלאח א-דין למלך אנגליה הנוצרי במהלך מסע הצלב השלישי בשנת 1190:

”יְרוּשָׁלַיִם הִיא שְׁלֵנוּ כְּשֵׁם שֶׁהִיא שְׁלָכֶם, וּמַעֲלָתָהּ אֶצְלָנוּ גְדוֹלָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר אֶצְלָכֶם, כִּי הִיא הִיא מְקוֹם מִסַּע הַלֵּילָה שֶׁל נְבִיאָנוּ אֶל הַשָּׁמַיִם וּמְקוֹם אֲסֻפָּה לְמַלְאָכִים. עַל כֵּן אֶל תִּדְמָה בְּנִפְשְׁךָ כִּי נֹתֵר עָלֶיהָ, וְלֹא נוֹכַל לְזַלֵּזֵל בְּדָבָר בְּפָנֵי הַמַּסְלָמִים.”

סיכום קדושת ירושלים באסלאם

הקיפו בעיגול את התשובות הנכונות:

א. הפְּעֵבָה שוכנת בעיר 1. ירושלים 2. מכה 3. מדינה	ב. 'מִחְרָאב' הוא 1. גומחת תפילה מוסלמית 2. דרוויש המאמין במוחמד 3. עוזרו של עומר	ג. העיר הכי קדושה לאסלאם 1. היא ירושלים 2. מכה 3. מדינה
ד. פירוש השם 'אל-אקצה' 1. הוא "הקצר" 2. "הקייצי" 3. "הקיצון"	ה. במסע הלילי עלה מוחמד 1. לשמים 2. להר הבית 3. על המזבח	ו. הכובש המוסלמי של י-ם 1. היה מוחמד 2. היה עומר 3. היה פֶּעַב אֶל אַחְבָּר
ז. באחרית הימים יילכו כולם 1. על גשר דק כתער 2. על גחלים לוחשות 3. על ענני נוצה דקים	ח. ירושלים מכונה בשם 1. 'אֶלְבְּרָאק' (המבריקה) 2. 'אֶלְכְּבִירָה' (הכבירה) 3. 'אֶלְקוּדִס' (הקדושה)	ט. צלאח א-דין טען כי י-ם 1. נכבשה קודם ע"י מוסלמים 2. קדושה יותר למוסלמים 3. גדולה יותר ממכה

אתרים קדושים

קדושתה של ירושלים באסלאם מתייחסת להר הבית, עליו עומדים שני אתרים חשובים: כיפת הזהב המציינת את מקום אבן השתייה, ומסגד אל-אקצה המשמר את מסורת העלייה לשמיים.

כיפת הסלע

כיפת הסלע, הנקראת גם 'כיפת הזהב', היא מבנה מתומן (בעל 8 צלעות) הניצב על אבן השתייה בפסגת הר המוריה בירושלים. המבנה אינו מסגד, אלא אתר מורשת

מבנה כיפת הסלע בהר הבית

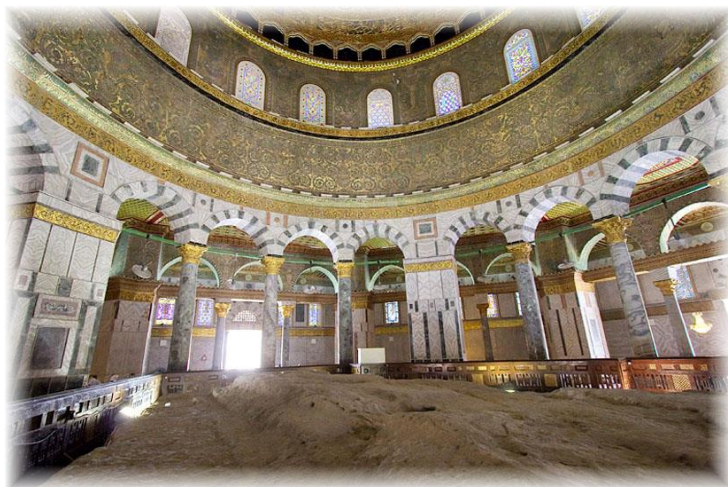
שנועד להדגיש את מקומה של אבן השתייה. על פי המסורת, מאבן זו עלה מוחמד השמימה במסע הלילי, כמתואר אצל אחמד אליעקובי, היסטוריון בן המאה ה-9: "הַסֵּלַע

הַזֶּה נֶאֱמַר עָלָיו כִּי שְׁלַיַח אֱלֹלָה הֵצִיג עָלָיו אֶת כָּף רִגְלוֹ כְּאִשֶּׁר הוּא עָלָה אֶל הַשָּׁמַיִם".

כיפת הזהב היא המבנה המוסלמי העתיק ביותר בעולם שהשתמר כמעט ללא שינוי. הוא נבנה על ידי הח'ליפה עבד אל-מלכ בשנת 692 לספירה, כלומר כחמישים שנה אחרי שירושלים נכבשה לראשונה בידי המוסלמים. צורת המבנה המתומנת מאד יוצאת דופן בעולם המוסלמי, ואפשר למצוא כמוה דווקא בכנסיות נוצריות בנות התקופה. סגנון אריחי הקרמיקה והפסיפסים שהשתמרו במבנה דומים אף הם באופיים לאמנות הנוצרית שהיתה אז בארץ ישראל, ולכן מניחים החוקרים כי עבד אל-מלכ העסיק פועלים ואומנים נוצריים בבניית כיפת הסלע. יש אף הטוענים שעבד אל-מלכ בחר

בכוונה בסגנונות בנייה ועיטור נוצריים, כדי שכיפת הסלע תהווה תחרות ראויה לכנסיות נוצריות.

רצפת כיפת הסלע היא שנתנה למבנה את שמו, שכן היא "כיפת הסלע" ממש - מחשוף הסלע שבפסגת הר המוריה. המוסלמים מספרים כי כאשר עלה מוחמד השמימה, ביקש הסלע להצטרף אליו והמלאך גבריאל עצר אותו

רצפת כיפת הסלע, היא אבן השתייה

בכוח. לפיכך מזהים המוסלמים שקעים בצד המערבי של אבן השתייה כטביעות אצבעותיו של המלאך.

ציפוי הכיפה בזהב עם בניית כיפת הסלע הפך את המבנה לאחד המבנים היקרים ביותר שבנו המוסלמים בעת העתיקה, אלא שכ-80 שנה לאחר בנייתו חשק הח'ליפה אַל-מַהְדִּי בזהב ולכן קילף והתיך אותו למטבעות. כך נותר המבנה עם כיפת עופרת אפורה למשך כ-1,200 שנה. רק בשנת 1965, כאשר היתה ירושלים העתיקה בידי ממלכת ירדן, החליף המלך חוסיין את כיפת העופרת בכיפת זהב, ואף שב ושיפץ אותה ב-1998, תוך השקעה

של כ-80 קילוגרם זהב טהור.

כתובת פסיפס ארוכה מאד (למעלה מ-240 מטרים!)

השתמרה עד ימינו על דפנות כיפת הסלע. היא עשויה מאבני זהב על רקע ירוק וכוללת פסוקים מהקוראן

כיפת הסלע (משמאל) לפני הציפוי בזהב. תמונה משנת 1950

הכתובת בכיפת הסלע

מהו לדעתכם "הפזמון החוזר" שש פעמים בכתובת שבכיפת הסלע?

תנצח חרב האסלאם את כל
הכופרים ויזכר שם מוחמד לעד

ישתבח זה אשר הסיע את עבדו בלילה
מן המסגד הקדוש אל המסגד הקיעון

תבורך אל בוראק ויבורכו המאמינים
על ששמו מבטחם באל העולמים

אללה הוא אחד, הוא נעחי,
הוא לא הוליד ולא נולד ואין דומה לו

1. חפשו בספרים או באינטרנט ומצאו - האם התשובה הנכונה תואמת את הניחוש

הראשוני שלכם?

2. מהו הנושא בו עסק עבד אל-מלכ בפזמון החוזר הזה?

3. עם מי לדעתכם התנצח עבד אל-מלכ בכך?

4. מה הדבר מעיד על מטרת בניית כיפת הסלע?

בסוף הכתובת מופיע תאריך הבנייה של כיפת הסלע, אשר בעבר הופיע בה גם שמו של עבד אל-מלכ. כ-120 שנה לאחר הקמת כיפת הסלע, שיפץ ח'ליפה בן שושלת אחרת את המבנה. הוא עקר את שמו של עבד אל-מלכ ו"שתל" במקומו את שמו - אל-מאמון, וכך נותרה הכתובת עד היום.

המשמעות הפוליטית של כיפת הסלע

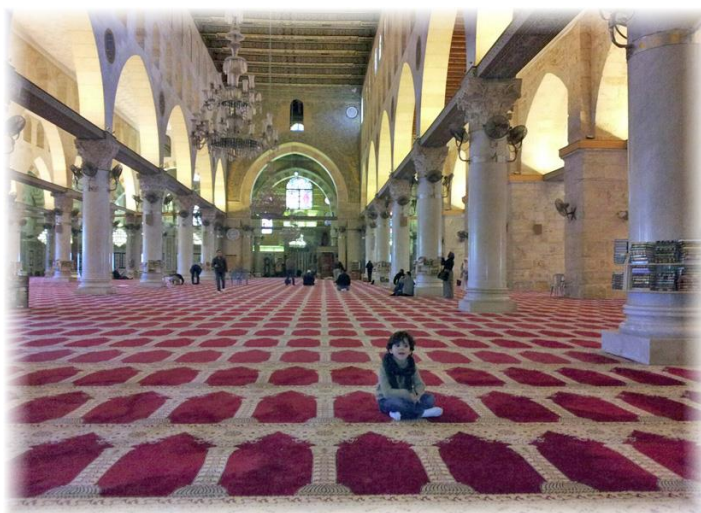
בתקופת המנדט הבריטי הפכה ירושלים לסלע מחלוקת עיקרי בין יהודים וערבים. כל צד ראה בירושלים את בירתו ודרש אותה לעמו. מאז ועד ימינו משמשת כיפת הסלע כסמל פוליטי לשאיפה הפלסטינית לעצמאות ולעתים גם כסמל למאבק נגד זכותה של

מדינת ישראל להתקיים. מדינות ערב משתמשות הרבה בתמונות של כיפת הסלע ושל שאר מבני הר הבית על שטרות ובולים, כפי שרואים כאן:

מסגד אל-אקצה

מסגד אל אקצה שוכן בחלקו הדרומי של הר הבית ומתקיימות בו תפילות מוסלמיות חמש פעמים ביום. מבנה התפילה הראשון שנבנה במקום היה מסגד עשוי עץ שנבנה על ידי הח'ליפה עומ'ר לאחר כיבוש ירושלים בידי המוסלמים בשנת 638 לספירה. בשנת 691

מסגד אל אקצה (צילום: בלאל אל-דווייל)

בנה עבד אֶל-מֶלֶך (ויש אומרים שהיה זה בנו אל-וֹלִיד) מבנה אבן ענק ומפואר במקום מסגד העץ הפשוט. כך הפך מסגד אל אקצה למסגד הגדול ב תציייוותר בארץ ישראל.

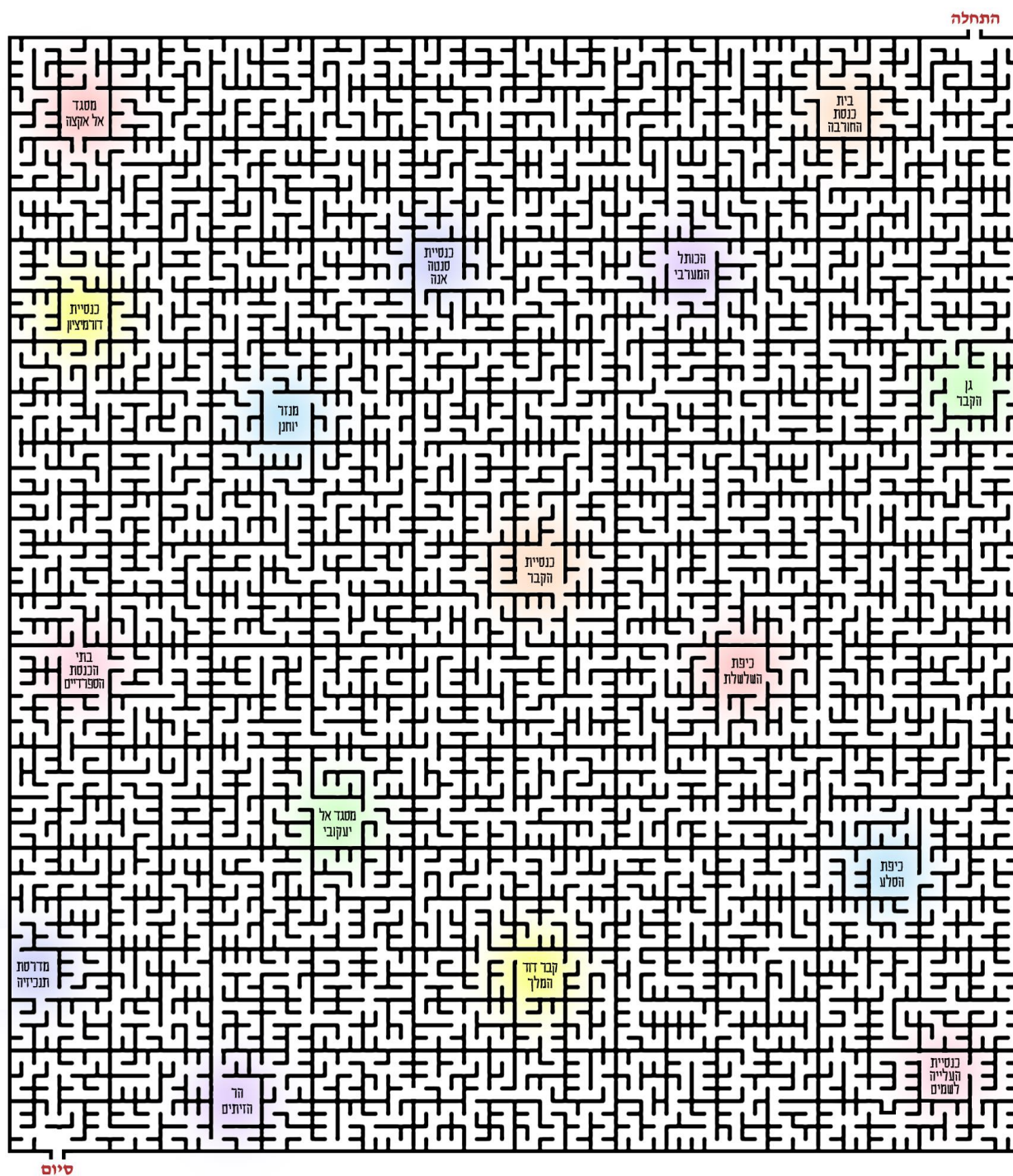
המסגד נבנה על גבי הקשתות

והקמרונות של הר הבית ולא על סלע האם ממש. לכן הוא נפגע כמה וכמה פעמים ברעידות אדמה, עד שקרס לגמרי ברעידת אדמה גדולה בשנת 1033. המבנה הקיים היום קטן בהרבה מאותו מבנה אבן מפואר שבנה עבד אֶל-מֶלֶך, ובכל זאת הוא נחשב עדיין למסגד הגדול ביותר בארץ ישראל.

מבוכ המקומות הקדושים

דרך אילו אתרים קדושים בירושלים תהיו חייבים לעבור כדי לחצות את המבוכ?

תשובה:

יָא לַיַל

מלים ולחן: קובי לוריא

קול פֿעמוֹנִים קוֹרֵא בְּעִיר הָעִתִּיקָה
קול רוֹכְלִים מְכַרִּיז עַל כָּל מִינֵי הַמִּתִּיקָה,
חַי זָקֵנוּ שֶׁל הַנְּבִיא וְחַי אֲמוֹנוֹתֵי
פֶּקֶח עֵינָיו וְתִרְאָה הֵיכֵן אֶתָּה חַי.

קול פֿעמוֹנִים קוֹרֵא בְּעִיר הָעִתִּיקָה
קול רוֹכְלִים מְכַרִּיז עַל כָּל מִינֵי הַמִּתִּיקָה,
רֵיחַ תְּבַלִּינִים נִשָּׂא מִשּׁוּק הַבְּשָׂמִים
מִזֶּרֶם וְקִנְמוֹן וּפְלֶפְלִים וְיִסְמִין.

יָא לַיַל...

"ג'ומעה" כָּאן זֶה יוֹם שְׁשִׁי

וְ"שַׁאבֶּס" זֶה שַׁבָּת

אִי אָפֶשֶׁר לַצֵּאת מִזֶּה, הַכֹּל כְּמוֹ סֵלֶט,
מִהִישִׁיבָה עוֹלָה תְּפִילָּה אֲשַׁכְנֶזֶת,
עַל צָרִיחַ מִמוּלָּה קוֹרֵא מוֹאזִין.

יָא לַיַל, יָא לַיַל בִּבְקָר וּבַלַּיַל,
הַזָּמֶר מִתְגַּלְגֵּל וְהוֹכוּחַ מִסְתַּלְסֵל.

מִשְׁרָד הַפְּנִים, מִשְׁרָד הַבֶּטְחוֹן
אַחֲרֵי הַכֹּל, כָּלֵנוּ בַּמִּזְרַח הַתִּיכוֹן.

חֲלִיפּוֹת, כֹּאפִּיּוֹת, גַּלְבִּיּוֹת וּמִדִּים
חוֹגְגִים בַּמִּסְעָדָה שֶׁל אָבוּ אַבְרָהָם.
כָּל הַבְּעִיּוֹת אוֹלִי בָּאוֹת עַל פְּתֻרֹנוֹ,
רַק צָרִיד לְשַׁבֵּת מִסָּבִיב לְשִׁלְחוֹ.

סוף דבר

ערים קדושות רבות יש בעולם, ובהן ערים הקדושות ליותר מדת אחת, אבל העיר הקדושה המפורסמת ביותר מכולן היא ירושלים. שלוש הדתות המונותאיסטיות חולקות זו על זו ואף מתנגדות זו לזו בתחומים רבים, אבל ירושלים הצליחה להביא את שלושתן להכרה אחת בדבר קדושתה וחשיבותה.

בחוברת זו למדנו כיצד תופסת כל דת באופן שונה את המושג 'קדושה', וכיצד היא רואה גם את קדושתה של ירושלים באופן שונה. למרות השוני בין הדתות, מרתק היה לגלות מה רבות הן המסורות הדומות (ולעתים אף זהות) בין כולן, כמו מסורת קבר אדם הראשון בירושלים, מסורת אבן השתייה, ירושלים כחיבור בין שמים וארץ, כיוון התפילה, אחרית הימים ועוד.

לא נותר לנו אלא לקוות (ויש שאף יגידו: להתפלל) שבני הדתות השונות ימצאו את המשותף והמחבר ביניהם בירושלים, ויישבו בה יחד בשמחה ובשלום, אמן!

